

Primjena koncepta trećeg prostora na narodne knjižnice

Grobenski, Beata

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:425862>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-07**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI
KATEDRA ZA BIBLIOTEKARSTVO
AK. GOD. 2018. / 2019.

PRIMJENA KONCEPTA TREĆEG PROSTORA NA NARODNE KNJIŽNICE: PRIMJER
PROJEKTA ZA NOVU GRADSKU KNJIŽNICU GRADA ZAGREBA „PAROMLIN“
(DIPLOMSKI RAD)

STUDENTICA: Beata Grobenki

MENTORICA: dr. sc. Ana Barbarić, izv. prof.

Zagreb, lipanj 2019.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Narodne knjižnice kao treći prostor	2
2.1 Model četiri prostora	3
2.2 Što je treći prostor?	6
3. Promjene u društvu važne za transformaciju narodnih knjižnica	8
3.1 Moderna i postmoderna knjižnica	11
4. Primjeri dobre prakse iz svijeta	12
4.1 DOK, Delft (Nizozemska).....	14
4.2 Dokk1, Aarhus (Danska).....	15
4.2.1 Popis prostora i sadržaja po katovima u knjižnici Dokk1	16
5. Primjeri dobre prakse iz Hrvatske	18
5.1 Gradska knjižnica „Bogdan Ogrizović“, Zagreb	19
5.2 Gradska knjižnica Zadar	20
6. Analiza: prostor Paromlina kao nova Gradska knjižnica	21
6.1 Podjela prostora	22
6.1.1 Prostori dostupni svim posjetiocima	24
6.1.2 Prostori odjela, zbirki i čitaonica	25
6.2 Treći prostor u Paromlinu	27
6.2.1 Primjena modela četiri prostora.....	29
6.2.2 Primjena strateških opcija u Paromlinu	30
6.2.3 Spoj modernog i postmodernog.....	32
7. Zaključak	34
Literatura.....	36
Prilozi	40
Sažetak	47
Abstract.....	48

1. Uvod

U ovom će se diplomskom radu analizom primjera iz raspoložive literature utvrditi najvažniji elementi i funkcije suvremenog knjižničarstva s aspekta teorije trećeg prostora koja je usko vezana uz dizajn javnog prostora. Navest ćemo i društvene promjene koje su odigrale važnu ulogu za transformaciju narodnih knjižnica na prijelazu sa 20. u 21. stoljeće te stvaranje potrebe za trećim prostorima radi očvršćivanja zajednice i promicanja demokracije. Objasniti će se najrelevantnije promjene s utjecajem na knjižnično poslovanje koje se odnose na: (1) razvoj informacijsko-komunikacijske tehnologije, (2) globalizaciju i (3) umrežavanje knjižnica. Metodama deskripcije i komparacije razmotrit ćemo istaknute knjižnice DOK u Nizozemskoj i Dokk1 u Danskoj te ćemo usporediti njihove prostore s idejnim rješenjem za novu Gradsku knjižnicu Paromlin u Zagrebu.

Potreba za prilagodbom aktualnom digitalnom dobu dovela je hrvatske narodne knjižnice pred iskušenje hoće li i dalje uspjeti opstati pod etiketom neophodne, društveno korisne i kvalitetne informacijske ustanove. S obzirom na to da je većina traženih informacija u današnje doba građanima dostupna putem interneta bez posredovanja knjižnične usluge, sve manje građana odlazi u knjižnicu s ciljem pronalaska informacija. Knjižnice postaju mjesta okupljanja i interakcije lokalne zajednice. S problemima prostorne, tj. dizajnerske i arhitektonske prilagodbe, susreću se prije svega knjižnice u državama Srednje i Istočne Europe. Njihovim opažanjem uočava se da odražavaju utjecaj europskih knjižničnih tradicija i socijalističke filozofije te da se u njima nije razvilo društvo u kojem informacija ima visoku vrijednost, kao što je slučaj skandinavskih knjižnica. Prostori narodnih knjižnica u Hrvatskoj većinom su nastali prenamjenom građevina čije planiranje nije podrazumijevalo uvjete potrebne za maksimalnu iskoristivost prostora u svrhu javnog okupljališta. Međutim, od 90-ih se godina kod nas se ipak počinju planirati zgrade namijenjene potrebama knjižnice, stoga je cilj ovog rada u tom kontekstu izučiti restrukturiranu zgradu, prostor i sadržaj buduće nove Gradske knjižnice grada Zagreba „Paromlin“¹. Nakon teorijskog dijela u kojem ćemo se upoznati sa društvenim i tehnološkim promjenama koje su utjecale na poslovanje današnjih narodnih knjižnica, te nakon toga uvjetima koji su potrebni za stvaranje trećeg prostora te strategijama i metodama za ostvarenje istog, dat ćemo i dva primjera uspješne prakse u stvaranju trećeg prostora u hrvatskom i u nordijskom narodnom knjižničarstvu.

¹ U ostatku teksta: Paromlin.

2. Narodne knjižnice kao treći prostor

Kao što je napomenuto u uvodu u ovaj rad, u današnje je vrijeme većina traženih informacija na našim prostorima dostupna putem interneta (u 2016. godini 74.2% stanovništva Republike Hrvatske je koristilo internet za poslovne i privatne svrhe²). To vrijedi za slučajeve u kojima se ne radi o informacijskim zahtjevima znanstvene zajednice zato što mnoge baze podataka naplaćuju pristup sadržaju. Pristup znanstvenim bazama podataka moguć je isključivo putem dozvola za pristup koje plaćaju knjižnice ili neke druge znanstvene institucije o čijem se području interesa radi, kao što, primjerice, Filozofski fakultet plaća pristup pedeset i dvjema bazama podataka.³ Upravo zbog te široke dostupnosti informacija, narodne se knjižnice okreću ideji knjižnica kao mjesta susreta, mjesta društvenog života, tj. suvremenog prostora koji bi označavao knjižnicu kao društveni kapital i mjesto socijalne inkluzije. U sljedećem će se poglavlju objasniti što bi po stručnjacima zapravo trebalo značiti proglašavanje knjižničkog prostora društvenim kapitalom, tj. što točno znači stvaranje *javnog dnevnog boravka* unutar kojeg jačaju veze lokalne zajednice te se promiču demokratski procesi.

Ragnar Audunson norveški je politolog koji se bavio promicanjem demokratskih procesa na primjeru narodne knjižnice kao mjesta susreta u digitalnom i multikulturalnom društvu i na primjeru trećeg prostora općenito. Audunson knjižnice kao treće prostore svrstava u kategoriju tzv. arena niskog intenziteta. To su prostori izolirani od globalnog ekonomskog tržišta i od direktnog utjecaja države u kojima je pojedinac izložen interesima drugih ljudi, upoznavanju s različitostima, prostor koji je alternativa dnevnim *borilištima*.⁴ Audunsonova je hipoteza da su upravo prostori niskog intenziteta najpogodniji za razvoj demokracije. Za razliku od prostora niskog intenziteta, prostori visokog intenziteta su oni u kojima pojedinci dijele zajedničke interese i uključuju se u slične procese. To nije prostor koji promicanjem zajedništva nužno promiče i demokratske procese. Narodna je knjižnica jedno od rijetkih preostalih mjesta u kojemu dijeljenje društva na temelju izgleda ili statusa pojedinca ne dolazi do izražaja. Prema autoru knjižnica je stjecište kulturološki različitih osoba iz čega proizlaze tri iznimno bitna zaključka o trenutačnoj ulozi narodnih knjižnica i njihove budućnosti:

² Croatia Internet Users. // Dostupno na: <http://www.internetlivestats.com/internet-users/croatia/> (05.04.2019.)

³ Baze podataka. Knjižnica Filozofskog fakulteta u Zagrebu. // Dostupno na: <http://knjiznica.ffzg.unizg.hr/baze> (31.05.2019.)

⁴ Audunson, R. The public library as a meeting-place in a multicultural and digital context: The necessity of low-intensive meeting-places. // *Journal of Documentation*, Vol. 61, 3(2005.) str. 429-441. // Dostupno na: <https://doi.org/10.1108/00220410510598562> (02.06.2019.)

- a) narodne knjižnice dobivaju novu ulogu kao instrumenti jačanja demokracije; kao arene niskoga intenziteta one promiču multikulturalnost i komunikaciju različitosti,
- b) nova uloga knjižnica ne može se ostvariti širenjem fonda i usluga, nego izlaganjem različitih ljudi različitim utjecajima, odnosno sučeljavanjem drukčijih pojedinaca,
- c) redefiniranje knjižnice uloge u multikulturalnome, ali i digitalnome okruženju proturječno relativizira važnost knjižnice kao fizičkog prostora.⁵

Ovdje se ističe Audunsonova posvećenost istraživanju društveno-političkih procesa, no autor se nije dotakao još jedne stvari koja je nama važna, a to su prostorni modeli i promišljanja koja bi doprinijela interakciji i demokratičnosti unutar fizičkog prostora.

2.1 Model četiri prostora

Modelom četiri prostora knjižnice pozabavili su Audunsonove danske kolege Jochumsen, Rasmussen i Skot-Hansen koji navode mogućnosti koje moderne knjižnice moraju nuditi korisniku, a to su mogućnosti: (1) iskustva, (2) otkrivanja, (3) sudjelovanja i (4) stvaranja.⁶ Govorimo *mogućnosti* zato što model ne podrazumijeva četiri odvojena fizička prostora, već je usmjeren na njihovu međusobnu interakciju. Do sada, ovaj se model primijenio u sljedeće svrhe:

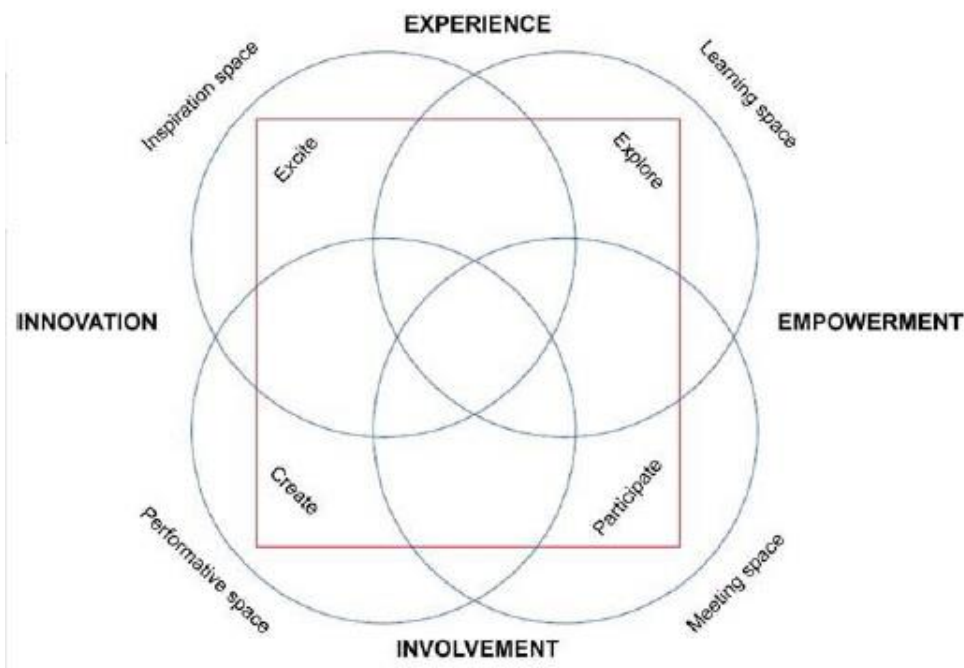
- Kao instrument za uređivanje, preuređivanje, dizajniranje i izgradnju knjižnica;
- Kao instrument za razvoj knjižnice (putem postizanja partnerskih dogovora);
- Kao menadžerski i komunikacijski alat u skladu s razvojem plana i politike knjižnice;
- Kao dio plana za stvaranje modela knjižnice budućnosti;
- Kao polazišna točka u raspravama o ulozi narodne knjižnice unutar demokratskog društva.⁷

Na slici 2. možemo vidjeti kako bi se ove četiri navedene mogućnosti trebale ispreplitati u fizičkom i u virtualnom prostoru knjižnice.

⁵ Velagić, Z. Povijesnost koncepcije knjižničkog trećeg prostora. // Narodne knjižnice kao treći prostor : zbornik radova. / uredile Dunja Marija Gabriel i Jelica Leščić. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2015. str. 33. (Audunson, 2005. prema Velagić, 2015.).

⁶ Jochumsen H.; C. Hvenegaard Rasmussen; D. Skot-Hansen. The four spaces – a new model for the public library. // New Library World, Vol. 113 Issue: 11/12, 2012. str. 593. // Dostupno na: <https://doi.org/10.1108/03074801211282948> (02.06.2019.)

⁷ Ibid. str. 595.

Slika 1. Jochumsenov, Rasmussenov i Skot-Jansenov model četiri prostora⁸

Radi se prije svega o korisnikovoj potrebi za interakcijom, što bismo mogli usporediti s napredovanjem linearnog Web-a u Web 2.0 u kojem korisnik osim pukog pregledavanja stranice dobiva i mogućnost stvaranja sadržaja. Danas je internet bez mogućnosti interakcije nezamisliv - u krajnjoj liniji nezanimljiv krajnjem korisniku, a upravo je interakcija ono što se nastoji promaknuti u novonastalom odnosu između korisnika i knjižnice. Autori modela četiri prostora u svome se članku dotiču predikcije iz 90-ih godina prošlog stoljeća vezane uz eventualnu propast korištenje fizičke knjižnice. Tvrdi kako, naime, informacijska tehnologija uopće nije naštetila poslovanju narodnih knjižnica, već ih je, naprotiv, obogatila mogućnostima koje pruža tako što knjižnice sada mogu privući veći broj korisnika, ciljajući pritom na mlađe generacije. Model četiri prostora nudi alate za redizajniranje i restrukturiranje knjižničkog prostora na način da stvori četiri preklapajuća prostora: prostor nadahnuća, prostor učenja, prostor susreta i performativni prostor.

Prostor nadahnuća podrazumijeva pružanje značajnih iskustava koja utječu na, primjerice, percepciju pojedinca. To je prostor koji bi korisnika trebao nagnati da se odmakne od rutine i poznatog sadržaja te bi radi toga trebao nuditi postmodernističke vrijednosti poput kaotičnog, nedeterminiranog i nestrukturiranog sadržaja te dozvoliti emocijama i iracionalnom da dođu do izražaja putem estetskih opažanja i kreativnog izražavanja. Osim inspiracije, prostor

⁸ Ibid. str. 589.

bi trebao poticati na stvaranje. Iako je knjižnica oduvijek bila svojevrstan prostor inspiracije, u današnje je doba potreba za njim još veća radi pojave, kako autori tvrde, *društva iskustva*. Koncept prostora nadahnuća povezuje se s *ekonomijom iskustva* koja objašnjava kako firmama u današnje vrijeme nije dovoljno samo nuditi određena dobra i usluge, već se proizvod i usluga moraju formirati na inovativan način kako bi potakla konzumente na nova iskustva stvarajući pritom upečatljive emocionalne poveznice.⁹

Prostor učenja podupire razvoj iskustva i korisniku omogućava otkrivanje. Radi se o prostoru koji djeci, mladima i odraslima ojačava kompetencije na način da nudi neograničen pristup informacijama i znanju koje se odvijaju putem igre, umjetničkih aktivnosti, tečajeva i ostalih aktivnosti. Prednost narodne knjižnice, u usporedbi s ostalim strukturiranim i samim time, strožim obrazovnim ustanovama, je u tome što se na proces učenja gleda kao na proces orijentiran ka dijalogu. Korisnik na temelju vlastitog iskustva sam definira svoje obrazovne aspiracije koje potom izvršava u neformalnom, opuštenom prostoru. Ideja iza definiranja prostora učenja koja je potaknuta u Norveškoj i Danskoj oslanja se na činjenicu da društvo budućnosti ovisi o populaciji koja će u globalizacijskom i post-industrijskom društvu biti sposobna pretvarati informaciju u znanje, znanje u kreativnost, te sve to na posljetku u inovaciju.¹⁰

Otvoren, javni prostor koji se nalazi na granici između doma i posla gdje građani mogu upoznati ostale građane jednakih i različitih interesa te vrijednosti, prostor je susreta. On je od sva četiri prostorna modela najbliži definiciji trećeg prostora. Takav prostor unutar knjižnice trebao bi osigurati mogućnosti spontanih, neobaveznih susreta pojedinaca kako u manjem, intimnom prostoru, tako i u prostoru kafića ili prostora za odmor te na prostorima gdje je moguć strukturiran dijalog između članova lokalne zajednice u svrhu analiziranja i diskutiranja aktualnih problema. Vrijednosti koje prostor susreta podupire su otkrivanje i sudjelovanje.

Performativni prostor prije sveg ostalog naglašava vrijednosti sudjelovanja i stvaranja. Zadatak je knjižnice da prepozna svoju ulogu unutar lokalne zajednice i pruži korisnicima kvalitetnu viziju aktivnosti koje bi ih mogle zanimati unutar njena prostora. U interakciji s ostalima, korisnik u ovom prostoru treba biti inspiriran za stvaranje novih umjetničkih ekspresija prilikom susretanja s postojećom umjetnošću i kulturom. Potrebni su alati koji će potaknuti kreativno izražavanje. To se može postići putem radionica, interaktivnih igara,

⁹ Ibid. str. 590.

¹⁰ Ibid. str. 591.

pisanja, konzumacijom zvučnih ili video zapisa te susretima s profesionalnim umjetnicima, dizajnerima, stručnjacima za multimediju i sl. Digitalna tehnologija važna je unutar performativnog prostora zato što su generacije rođene nakon 1960-ih navikle ne samo na konzumaciju, već i na proizvodnju kulture.¹¹ Sukladno tome njihovi se zahtjevi prema kulturnim institucijama tiču mogućnosti za interakciju između korisnika i tehnologije. Način na koji autori predlažu stvaranje prostora za performanse obuhvaća dostupnost različitih pozornica za događanja unutar knjižnice ili pružanjem prostora za izložbe na više lokacija unutar same narodne knjižnice.

U sljedećem će se poglavlju nadovezano na modele prostora objasniti što bi zapravo trebalo značiti određivanje knjižničnog prostora trećim prostorom i društvenim kapitalom, odnosno boravkom unutar kojeg jačaju veze između pripadnika lokalne zajednice, a u analizi nove Gradske knjižnice Paromlin će se te iste vrijednosti pokušati pronaći.

2.2 Što je treći prostor?

Prvi spomen trećeg prostora dolazi od američkog urbanog sociologa Raya Oldenburga i njegove monografije *The Great Good Place* iz 1999. godine.¹² Pojam se odnosi na neformalan javni prostor koji služi dijeljenju informacija i znanja između stanovnika lokalne zajednice. Takav bi prostor istovremeno trebao poticati širenje demokracije i građanskog aktivizma samim time što okuplja građanstvo različitih interesa i stavova koje se inače ne bi našlo u interakciji na istome mjestu. Oldenburg je u tu kategoriju smjestio sve prostore u kojima se češće boravi. To su društveni i sportski klubovi, kafići, restorani, frizerski saloni, knjižare i sl. Imenovanje prostora trećim prostorom djelomice ovisi i o društvu u kojemu se nalazimo. Dok bi u Sjedinjenim Američkim Državama većina stanovnika u slobodno vrijeme otišla na ples ili biljar¹³, Hrvati preferiraju provoditi slobodno vrijeme u krugu obitelji i prijatelja¹⁴ što je također izvedivo u trećem prostoru. Mjesta koja bi pripala u kategoriju trećeg prostora okarakterizirana su kao ležerno, društveno, ugodno i razigrano ozračje koje kod pojedinca razvija osjećaj pripadnosti zajednici i omogućava otvorenu komunikaciju između pojedinaca o aktualnostima i problemima unutar zajednice. Jedan od takvih prostora u recentnoj literaturi smatra se i

¹¹ Ibid. str. 593.

¹² Velagić, Z. Povijesnost koncepcije knjižničnog trećeg prostora. // Narodne knjižnice kao treći prostor : zbornik radova. / uredile Dunja Marija Gabriel i Jelica Leščić. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2015. str. 32.

¹³ Infographic: How Americans Spend Their Free Time. Visual Capitalist. // Dostupno na: <https://www.visualcapitalist.com/americans-spend-free-time-part-2/> (04.06.2019.)

¹⁴ Hrvati slobodno vrijeme najradije provode u društvu obitelji i prijatelja. Gorila. // Dostupno na: https://gorila.jutarnji.hr/vijestigorila/galerije/mozaik/hrvati_slobodno_vrijeme_najradije_provode_u_drustvu_obitelji_i_prijatelja/ (31.05.2019.)

narodna knjižnica.¹⁵ Stvaranjem trećeg prostora ispunjena jedna od osnovnih funkcija i svrha narodne knjižnice: prostor knjižnice opredmećuje ideju jednakosti svih ljudi bez obzira na dob, rasu, spol, religijsko ili seksualno opredjeljenje. Iskustvo interakcije facilitira prihvaćanje različitosti i stoga potiče udruživanje, suradnju i solidarnost.¹⁶

Kako bi se prostor mogao prozvati trećim prostorom, potrebno je zadovoljiti osnovne uvjete. Prije svega, osoba koja posjećuje javni prostor bi se trebala osjećati kao kod kuće, a ne kao gost. U takvom se ležernom javnom prostoru izjednačuju nejednakosti: brišu se političke, ekonomske i obrazovne razlike između pojedinaca. Glavna aktivnost koja se odvija je upravo interakcija, odnosno razgovor. Tradicionalni, strogi koncept narodne knjižnice nije namijenjen prvenstveno razgovoru između korisnika, već primarno očuvanju papirne građe, stoga bi suvremena dizajnerska i arhitektonska rješenja trebala djelovati u smjeru stvaranja određene vrste dnevnog boravka u kojem bi korisnici mogli opušteno komunicirati. Dobar primjer iz Hrvatske za to je Gradska knjižnica u Zadru koja je u svoj središnji prostor uključila kafić pod nazivom *li.bar*. Knjižničar Mladen Masar u članku *Treći prostor Zadra* navodi kako je spomenuti kafić vrlo bitna sastavnica poimanja Gradske knjižnice kao trećeg prostora te ujedno i mjesto događanja i prostor za okrjepu¹⁷ koji okuplja i učvršćuje lokalnu zajednicu. Detaljnije o trećem prostoru u Hrvatskoj pisat ćemo u poglavlju o primjerima dobre prakse.

Viša knjižničarka u Gradskoj knjižnici Medveščak, Jagoda Ille, u svome se članku¹⁸ pita što se može učiniti od strane zaposlenih knjižničara na mjestu kojeg pogađaju negativni trendovi posjete i posudbe te kako narodnu knjižnicu transformirati u treći prostor u životu njenih korisnika. Na temelju istražene literature zaključila je kako je u pitanju provedba jednostavnih postupaka koji su najčešće temeljeni na tehnikama prodaje: revizija oznaka za snalaženje u prostoru, ponuda jela i pića (može se uzeti u knjižnici, no ne donositi izvana), uvođenje novih programa za sve uzraste i interese, iskorištavanja fonda po uzoru na knjižare, tj. isticanje određenih naslova kako bi se povezali s aktualnim društvenim temama ili pop-kulturom, uključivanje korisnika u proces uvođenja promjena u knjižnicu, mogućnost pristupa internetu, a posebice bežičnom, osiguravanje prostorija za sastanke i ostale aktivnosti lokalnog

¹⁵ Velagić, Z. Povijesnost koncepcije knjižničkog trećeg prostora. // Narodne knjižnice kao treći prostor : zbornik radova. / uredile Dunja Marija Gabriel i Jelica Leščić. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2015. str. 32.

¹⁶ Lawson, K. G. Libraries in the USA as Traditional and Virtual Third Places. Library Information Technology Services Publications. 2(2004). // Dostupno na: https://lib.dr.iastate.edu/libit_pubs/2 (31.05.2019.)

¹⁷ Masar, M. Treći prostor Zadra. // Narodne knjižnice kao treći prostor : zbornik radova. / uredile Dunja Marija Gabriel i Jelica Leščić. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2015. str. 100.

¹⁸ Ille, J. Dom, posao, nešto treće: knjižnica kao treći prostor. // Narodne knjižnice kao treći prostor : zbornik radova. / uredile Dunja Marija Gabriel i Jelica Leščić. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2015. str. 80.

stanovništva. U poglavlju o rasporedu prostorija u knjižnici Paromlin osvrnut ćemo se na navedene hipoteze i vidjeti da li ih idejno rješenje za novu gradsku knjižnicu utjelovljuje.

3. Promjene u društvu važne za transformaciju narodnih knjižnica

U ovom ćemo poglavlju dati uvid u značajne društvene promjene i teorije kojima se bavilo nekoliko teoretičara narodnog knjižničarstva. Određene su promjene uvelike utjecale na transformaciju prostora i načina na koji knjižnice pružaju svoje usluge. Počevši od pada sovjetskog etatizma i međunarodnog komunističkog pokreta preko okončanja hladnog rata i, posljedično, promjene globalne politike, Manuel Castells primjećuje vrlo važne društvene promjene na kraju 20. stoljeća.¹⁹ Postupno su, u kontekstu razvoja knjižnica, društvene promjene pale u sjenu razvoja informacijske tehnologije koja je istisnula industrijsko društvo i stvorila ono informacijsko. Castells primjećuje vrijednost same informacije u informacijskom društvu za razliku od njene relativne irelevantnosti u industrijskom društvu. Informacija je postala nositeljica moći. Ona omogućava napredak u mehanizaciji, automatizaciji i robotizaciji, što je u današnje vrijeme glavno područje interesa u kontekstu izgradnje suvremenog društva, ili točnije okruženja u kojemu će suvremeno društvo egzistirati. Osim toga, informacija određuje „nosioca moći“ i tako ostvaruje dominantnu ulogu u društvu – informacija kao „resurs moći“. Odatle se Castells dotakao i pojma informacijski kapitalizam, izveden iz toga što sama informacija postaje najtraženije sredstvo za stjecanje kapitala.

Kako bismo dobili uvid u vrijednost informacije, a samim time i informacijskih institucija, u hrvatskom društvu, bitno se nadovezati na pad komunizma. U državama istočno od željezne zavjese, u koje se ubraja i Hrvatska, socijalizam je kočio razvoj tehnologije, za razliku od anglosaksonskih država koje danas prednjače u konzumaciji kulture, što je velikim dijelom i rezultat angažmana njihove vlade. U Velikoj Britaniji se, primjerice, putem programa za promociju kulture i čitanja postigao rezultat od 60-postotne učlanjenosti građana u knjižnice, dok je kod nas 10% stanovništva aktivnim članovima narodnih knjižnica. Skandinavske pak države prednjače po pitanju savladavanja rezova u budžetu za knjižnice tako što su izgradile

¹⁹ Castells, M. Informacijsko doba : ekonomija, društvo i kultura. Sv. 1: Uspon umreženog društva. Zagreb : Golden marketing, 2000. str. 37.

ugled prvenstveno putem masovne neformalne edukacije skandinavskog stanovništva od strane knjižničara i volontera.²⁰

Ono do čega je postupno doveo informacionalizam jest podjela društva na one koji stvaraju informaciju, na one koji je imaju i na one koji je nemaju. Globalna umreženost svakako je povezala dijelove svijeta u smislu u kojem to prije nije bilo moguće (dijeljenje informacije u stvarnom vremenu, primjerice), ali ono što je također proizvela je tzv. digitalni jaz. Ono što je u ovoj situaciji zadaća narodne knjižnice jest demokratizacija, odnosno pružanje jednakih mogućnosti pristupa informaciji svakom čovjeku. Knjižnica to mora činiti tako da javnosti osigura informacijsku tehnologiju, da educira krajnjeg korisnika o njenom korištenju, što bi u konačnici trebalo rezultirati većom društvenom participacijom građana jer više ne bi bili toliko marginalizirani kao u slučaju apsolutnog isključenja od informacija. Jačanje identiteta zajednice i građanskog statusa putem dostupnosti informacije označilo je redefiniranje uloge narodne knjižnice.

O tome kako su informacijsko društvo i globalizacija utjecali na preobrazbu narodnih knjižnica bavili su se finski teoretičari narodnih knjižnica Ari-Veikko Anttiroiko i Reijo Savolainen. Oni su svoja polazišta pronašli u Castellsovim tumačenjima društva koja su povezali preko utjecaja globalizacije i informacijskog društva s višestrukim preobrazbama u narodnim knjižnicama:²¹

- Narodne knjižnice kao integralni dijelovi lokalnih zajednica mogu olakšati učinke globalizacije te doprinijeti inkluzivnijoj globalizaciji i demokratizaciji tako da služe kao posredujući i filtrirajući mehanizam u lokalno-globalnoj komunikaciji;
- Razvoj informacijskog društva odredio je način alokacije i korištenja materijalnih, društvenih i ljudskih resursa. Načini putem kojih narodne knjižnice kao kulturne i informacijske institucije mogu sudjelovati u toj transformaciji moguć je putem nekoliko aktivnosti: pružanje potpore informiranju, komunikaciji, cjeloživotnom učenju, korištenju mrežnih usluga, području kulture, identificiranju društvenih problema, olakšavanju orijentacije u društvu,

²⁰ Scandinavian Libraries: What are they doing differently? – Interview with Peter Alsbjer. Princh. // Dostupno na: <https://princh.com/scandinavian-libraries-what-are-they-doing-differently-interview-with-peter-alsbjer/#.XOsEQIgzDc> (02.06.2019.)

²¹ Anttiroiko, Ari-Veikko; Savolainen, Reijo. New premises of public library strategies in the age of globalization. // *Advances in Library Administration and Organization* 25, (2007). str. 61-81. // Dostupno na: <https://www.emeraldinsight.com/p.vbz.ffzg.hr/doi/pdfplus/10.1016/S0732-0671%2807%2925003-5> (02.06.2019.)

povećanju otvorenosti i transparentnosti društva, aktiviranju rasprava i prijenosu informacija.

Kako bi se preobrazbe uspješno odigrale, spomenuti autori predlažu četiri strateške opcije:

- Strategije resursa institucija,
- Strategije umrežavanja,
- Strategije komercijalizacije,
- Strategije civilnog društva.

Osim finskih teoretičara, istom temom su se bavili i arhitekt Thomas Findley te knjižničarka Charlene Hurt koji su proveli istraživanje o evoluciji knjižnične arhitekture i dizajna interijera tijekom druge polovice 20. te početka 21. stoljeća. U svome članku koji se nalazi u knjizi *Encyclopedia of Library and Information Sciences* navode društvene trendove i pojave koje su sukladno promjeni koncepta suvremene narodne knjižnice prešle sa prostora primarno orijentiranog na čuvanje i posudbu papirne građe na prostor sa mogućnošću pristupa tehnologiji i digitalno dostupnoj građi:²²

- 1) informacijska tehnologija,
- 2) rastuća uloga knjižnica kao društvenih mjesta unutar lokalne zajednice,
- 3) potrebe za tehnološki „intenzivnim“ prostorom s računalima i ostalim platformama putem kojih se pristupa traženoj jedinici knjižnične građe ili online izvoru,
- 4) ko-lokacije, odnosno višenamjenski prostori (radi se o modernim prostorima koji kombiniraju, primjerice, muzej, galeriju, kulturni centar i knjižnične usluge kao što je to činio pariški Centre Pompidou 1977. te se stoga smatra pretečom suvremenih višenamjenskih prostora),
- 5) prilagodba prostora osobama s invaliditetom tako da se uvedu njihova pomagala,
- 6) povećane mjere sigurnosti od krađe knjižnične imovine i imovine ostalih prisutnih korisnika u knjižnici,
- 7) isticanje održivog dizajna, takve su knjižnice poznate kao *zelene knjižnice* (Gradska knjižnica Constitución u Čileu izrađena je od lokalnog drva koje su također obrađivali lokalci; Bima

²² Hurt, C. S.; T. L. Findley. *Library Architecture and Design*. // *Encyclopedia of Library and Information Science*. / uredili John D. McDonald i Michael Levine-Clark. Boca Raton : CMC Press, 2017. // Dostupno na: <https://www.taylorfrancis.com/books/e/9781315116143/chapters/10.1081/E-ELIS4-120044656> (04.06.2019.)

Microlibrary u indonezijskom gradu Taman Bima na otoku Javi ima fasadu sačinjenu od prozirnih kanti u kojima je nekoć bio sladoled²³),

8) trend posjećivanja kafića i restorana integriranih u knjižnične prostore započeo je još 90-ih godina (simultano s implementacijom postmodernih vrijednosti u narodnim knjižnicama).

3.1 Moderna i postmoderna knjižnica

Usprkos konfuziji koja je prisutna u akademskoj zajednici oko suvislosti, preciznije rečeno proturječnosti pojma „post-moderno“ (*moderno* kao dinamično, i *post* kao *statično*, što u današnje doba na neobičan način vodi do *retro* kulture)²⁴, mnoge se paralele povlače između postmodernog u društvu te zahtjeva za redefiniranjem načina na koje se pružaju knjižnične usluge. Dok je pronalaženje smisla i stvarnosti karakteristično za moderno, kod postmodernizma je naglasak na stvaranju istog. *The physical library space Old library romanticism or postmodern functionality*²⁵ članak je savjetnice za knjižničarstvo norveškog Ministarstva obrazovanja u kojem zaključuje kako se korisnici više ne zadovoljavaju prijašnjim jednodimenzionalnim sistemom na koji su im knjižničari pružali usluge i odgovarali na upite. Razlog tome je što su sada i sami korisnici u mogućnosti doći do mnogih informacija. Stručnjaci se sada, kaže autorica, nalaze s obje strane pulta. Korisnici jako dobro znaju što žele i što mogu dobiti. Na istu se temu malo detaljnije osvrće Kathlin L. Ray u članku *The Postmodern Library in the Age of Assessment*²⁶ gdje ustvari dolazi do zaključka da su modernističke karakteristike knjižnica vezane uz same knjige, tj. fizičku građu, dok se postmoderna obilježja odnose na razvoj Web-a i digitalno okruženje. Kako bi različitost pristupa bila jasnija, u sljedećoj ćemo tablici navesti neka oprečna obilježja modernog i postmodernog:

²³ Kowalczyk, P. 37 modern libraries around the world. 03.08.2017. // Dostupno na: <https://ebookfriendly.com/modern-libraries/> (05.04.2019.)

²⁴ Leenhardt, J. Arhaizam i postmodernost. // Postmoderna : nova epoha ili zabluda. / uredili Ivan Kuvačić i Gvozden Flego. Zagreb : Naprijed, 1988. str. 28.

²⁵ Wigell-Ryynänen, B. The physical library space Old library romanticism or postmodern functionality. // Nordic Public Libraries in the knowledge society / urednica Jonna Holmgaard Larsen. Kopenhagen : Danish National Library Authority, 2006. str. 53.

²⁶ Ray, K. L. The Postmodern Library in an Age of Assessment. // ACRL 10th National Conference, "Crossing the Divide", (March 2001). str. 250-255. // Dostupno na: <http://www.ala.org/acrl/sites/ala.org.acrl/files/content/conferences/pdf/kray.pdf> (31.05.2019.)

Moderno	Postmoderno
DETERMINACIJA	INTERDETERMINACIJA
INDIVIDUALNOST	ODNOSI
SIGURNOST	NESIGURNOST
UDALJENOST	PARTICIPACIJA
DIZAJN	MOGUĆNOST
STABILNOST	FLUIDNOST

Linearnost, red, hijerarhija i struktura pojmovi su koji se vežu uz, primjerice, smještaj knjiga na policama. Osim toga, to su pojmovi koji opisuju vrijednosti koje tradicionalni knjižničar poštuje iz razloga što je sami studij bibliotekarstva organiziran i usmjeren na te vrijednosti. Bez tradicionalnih, modernih vrijednosti knjižnica ne bi mogla funkcionirati, počevši od samog pretraživanja knjižničkog kataloga do lociranja jedinice građe na polici. Za razliku od fizičkog smještaja građe, ono što internet nudi korisnicima strukturirano je ponešto drugačije – nelinearno i nasumično, u krajnjoj liniji i kaotično. Središnje pitanje koje je uzrok prijepora između modernog i postmodernog jest kako povećati učinkovitost i vidljivost narodnih knjižnica s obzirom na društvene promjene na koje ćemo se nešto više osvrnuti u idućem poglavlju. Autorica predlaže kako bi se naša trenutačna konstrukcija knjižničarske realnosti koju vežemo uz moderne karakteristike knjižničarstva, dakle uz one tradicionalnije, trebala prilagoditi postmodernim obilježjima u svrhu integracije oba pristupa, što bi automatski pridonijelo učinkovitosti i vidljivosti knjižnice. Iste ćemo vrijednosti analizirati na primjeru Paromlina.

4. Primjeri dobre prakse iz svijeta

U sljedećim će se poglavljima u kontekstu trećeg prostora ukratko analizirati prostori dvaju europskih knjižnica koje su po mišljenju brojnih knjižničara, ali i anketiranje njihovih korisnika, dokazano pri samom vrhu svjetskog knjižničarstva. Ustvari, moglo bi se reći da se u slučaju ovih narodnih knjižnica radi o integraciji kulturnih institucija. U prostorima knjižnice su, dakle, dostupni i drugi sadržaji koji u praksi nisu dijelom narodne knjižnice. Neke od usluga

koje privlače nove korisnike su, primjerice, usluge besplatnog printanja ili unajmljivanja prijenosnih računala za rad u knjižnici. Mlađi su korisnici privučeni moderno opremljenim medijatekama unutar kojih mogu igrati video igre i sudjelovati u ostalim interaktivnim aktivnostima. Primjeri uspješnih narodnih knjižnica koje ćemo obraditi u četvrtom poglavlju ovog rada su danska knjižnica Dokk1 i nizozemska knjižnica DOK. Istaknut ćemo promjene u pohrani knjižnične građe, nove metode i tehnike poslovanja te arhitekturu i dizajna, te ih u analizi pokušati pronaći i usporediti s idejnim rješenjem UPI-2M za novu Gradsku knjižnicu Paromlin.

Prije nego što počnemo s detaljnijom analizom pojedine knjižnice, navest ćemo neke od koraka koje su poduzele skandinavske knjižnice u svrhu prilagođavanja drugačijim potrebama današnjeg društva:

1) Na Islandu se koristi jedan zajednički knjižnični sustav za upravljanje katalogizacijom jedinica bibliografske građe kojim se služi većina knjižnica u državi. Takav princip olakšava usklađenost bibliografskih zapisa, ali i smanjuje dupli posao. Većina knjižnica (od njih otprilike četiristo) na Islandu koristi se sustavom, no ono što je još zanimljivije jest to da u pitanju nisu iste vrste knjižnice. Sustavom se služe ne samo narodne knjižnice, već i školske, specijalne (primjerice, parlamentarna) te čak i Nacionalni muzej.²⁷ (U Hrvatskoj se koriste četiri sustava: Koha, Aleph, Zaki i CROLIST).

2) U Danskoj se koristi knjižnični katalog koji prilikom njegova pretraživanja daje rezultate za sve narodne knjižnice u državi. Ukoliko knjiga nije dostupna u knjižnici u kojoj ste je tražili, putem sustava se jako brzo može pokrenuti usluga međuknjižnične posudbe. Usluga je popraćena sloganom: *Uđeš u jednu knjižnicu, ušao si u sve!*²⁸

3) Specijalna knjižnica etničke manjine naroda Sámi u Norveškoj dio je Parlamenta (nor. *Sámi sierrabibliotekka*), a osim knjižnice postoje i specijalno kazalište, muzeji te umjetničke galerije. U Republici Hrvatskoj djeluje devet središnjih knjižnica za nacionalne manjine i one se nalaze isključivo u sklopu narodnih knjižnica²⁹.

²⁷ Sigurjónsson, Á. Recent system developments of public libraries in Iceland. // Nordic Public Libraries in the knowledge society. / uredila Jonna Holmgaard Larsen. Kopenhagen : Danish National Library Authority, 2006. str. 15.

²⁸ Andresen, L. Development in national catalogues and loan cooperation. // Nordic Public Libraries in the knowledge society. / uredila Jonna Holmgaard Larsen. Kopenhagen : Danish National Library Authority, 2006. str. 17.

²⁹ Lindi, L. I. The development of Sámi library service. // Nordic Public Libraries in the knowledge society. / uredila Jonna Holmgaard Larsen. Kopenhagen : Danish National Library Authority, 2006. str. 23.

4) Digitalni supermarketi. Radi se o digitalnoj usluzi posudbe koja uključuje knjige, novine, *stream* radijskih i TV emisija i ostale digitalne materijale poput glazbe i filmova.

5) *Online* posudba glazbe na vlastite uređaje. Pod sloganom *Posudi i slušaj – lagano i legalno*, velik je broj danskih knjižnica 2004. putem suradnje s firmom *Phonofile*, koja se bavi autorskim pravima, omogućio posudbu glazbe na uređaje korisnika knjižnica. Posudba određene pjesme dozvoljena je na rok od sedam dana.³⁰

6) Digitalni filmovi *online*. Norveški filmski institut započeo je suradnju s knjižnicama, školama, muzejima, kinima i privatnim osobama 2002. godine putem ponude plaćene usluge *video-na-zahtjev* koja bi doprinijela promicanju norveškog filma. Za reprodukciju filmova u prostorima knjižnica nalaze se zasebne prostorije.³¹

4.1 DOK, Delft (Nizozemska)

DiscOtake, *OpenBaare Bibliothek*, *Kunstcentrum*, nizozemska je knjižnica poznatija pod akronimom DOK. Ova je knjižnica ustvari kombinacija različitih kulturnih institucija, što je vidljivo iz njenog naziva. 2009. je godine osvojila nagradu za najbolju knjižnicu u Nizozemskoj, a prema mnogima je i najbolja knjižnica u svijetu. U ovom ćemo poglavlju pokušati prikazati što je točno u vezi nje rezultiralo time da se utoliko istakne od ostalih. Otvorena 2006., knjižnica DOK bila je ispred svog vremena. Smatrala se više društvenim informacijskim centrom nego samo knjižnicom. Mnoštvo *gadgeta*, tj. naprava i alata koji su najnoviji predstavnici tehnologije, na ponudi su za korištenje u knjižnici unutar medijateke bogate časopisima, video igrama na PlayStationu i Nintendo, te glazbom i filmovima.

Kao što je i važan dio projektne ideje za Gradsku knjižnicu Paromlin, i knjižnica DOK se nalazi u povijesnom dijelu grada koji se nalazi u samom centru Delfta. Razlozi za inicijaciju nove zgrade (odnosno, u slučaju Paromlina, razlozi za raspisivanje projekta) jednaki su: obje knjižnice imale su problem s fizičkom pohranom građe zbog nedostatka prostora. Lokacije na kojima se knjižnice nalaze također su vrlo pristupačne u oba slučaja, s tim da DOK kohabitira sa stambenom zgradom, supermarketom, restoranom, trgovinama i skloništem za bicikle, dok je Paromlin smješten na prostoru stare industrijske jezgre gdje je okružen javnim institucijama.

³⁰ Holmgaard Larsen, J. Online music loans from Danish libraries. // Nordic Public Libraries in the knowledge society. / uredila Jonna Holmgaard Larsen. Kopenhagen : Danish National Library Authority, 2006. str. 43.

³¹ Nordic public libraries 2.0. / uredila Jonna Holmgaard Larsen. Kopenhagen : Danish agency for libraries and media, 2010.

Test-and-learn ili na hrvatskom, testiraj-i-uči, pristup je koji se sastoji od niza prakti koje koriste prije svega trgovci i bankari te institucije orijentirane na mušterije kojima se na manjem uzorku promatra utjecaj određenog noviteta na mušterije. Takvim su se pristupom služili i u knjižnici DOK, primjerice, pri odabiru stolica za knjižnicu. Još jedna knjižnična usluga koja je bila testirana na takvom principu je *online* posudba audio građe. Naime, pokazalo se da korisnici rado preuzimaju glazbene sadržaje na svoje uređaje putem interneta ili Bluetooth-a te je u knjižnici stoga dovršen projekt digitalizacije audio građe koji je oslobodio mnogo prostora gdje su prije bili smješteni CD-i u fizičkom formatu, a sada će se moći koristiti za neke druge knjižnične aktivnosti.

4.2 Dokk1, Aarhus (Danska)

Dokk1 u danskom primorskom gradu Aarhusu naziv je za zgradu unutar koje su se smjestile narodna knjižnica i kulturni centar. Radi se o najvećoj narodnoj knjižnici u Skandinaviji (obuhvaća Kraljevine Dansku, Norvešku i Švedsku). Smještena je na prostoru luke, što je bilo taktičko pozicioniranje kako bi se morska voda mogla iskoristiti u svrhe rashlađivanja prostora, dok se za zagrijavanje koriste solarne panele postavljene na krovu institucije. Zgrada koristi održive izvore energije, time se može uvrstiti u pobornike programa Zelene knjižnice (engl. *The Green Library Movement*) čiji je cilj što manji utjecaj na okoliš korištenjem prirodnih resursa koji ga ne oštećuju ni na koji način.³² Knjižnica je financijski podržana od strane udruge iza koje stoje Bill i Melinda Gates (što se nadovezuje na strategiju resursa institucija provedene u svrhu uspješne provedbe transformacije narodne knjižnice). U dizajnu i opremi knjižnice sudjelovalo je građanstvo i organizacije uključene u poslovanje knjižnice, što je inovativan i prihvaćen suvremeni način ostvarivanja suradnje između pružatelja i primatelja usluge kako bi se stvorio prostor što korisniji i ugodniji svima.³³ Ta bi se pak suradnja dala povezati sa strategijama civilnog društva. Knjižnica Dokk1 dobar je primjer primjene navedenih strategija.

Na web-stranicama knjižnice Dokk1³⁴ navode se vizije i potom vrijednosti koje institucija ističe i zagovara, a u definiranju su knjižničarima pomogli građani, političari, ostalo osoblje knjižnice, njezini stručnjaci i partneri. Na taj se način od samog začetka knjižnice

³² O projektu. // Dostupno na: <http://zk.dbi.hr/o-projektu/> (20.05.2019.)

³³ Creating an Innovation Model for Global Public Libraries. // Dostupno na: <https://www.aakb.dk/english/creating-innovation-model-global-public-libraries> (20.05.2019.)

³⁴ About Dokk1. Dokk1. // Dostupno na: <https://dokk1.dk/english/about-dokk1> (04.06.2019.)

postiže bolja uključenost građana u zajednicu koji će kasnije sigurno htjeti biti i dijelom korisnika projekta u kojem su i sami sudjelovali.

Vizije

(1) biti fleksibilno i dinamično utočište za sve koji su u potrazi za znanjem, inspiracijom i osobnim razvojem – otvoreno i dostupno obrazovno okruženje koje potiče razvoj demokracije i zajednice.

(2) pružiti prostor za kontemplaciju i znanje; atraktivna, inteligentna i interaktivna zgrada koja podržava želju za učenjem i stvaranjem novog iskustva.

Vrijednosti

- (1) Građanin je ključan faktor.
- (2) Doživotno učenje i uključenost u zajednicu.
- (3) Raznovrsnost, suradnja i umreženost.
- (4) Kultura i iskustva.
- (5) Povezivanje građana, tehnologije i znanja.
- (6) Fleksibilna i profesionalna organizacija.
- (7) Reprezentativni primjerak održivosti Aarhusa.

Na temelju samih vizija i vrijednosti knjižnice Dokk1 vidljiva je kompatibilnost sa trećim prostorom: naglasak postavljen na interakciji, demokratičnosti, inteligenciji, dostupnosti i demokratskim procesima. Za istaknuti su i strategija civilnog društva i resursa institucija koje je Dokk1 primijenio još u samoj izgradnji kulturnog centra. U nastavku rada ćemo na temelju tlocrta idejnog rješenja za Gradsku knjižnicu Paromlin te tlocrta knjižnice Dokk1 u danskom Aarhusu napraviti analizu, a negdje i usporedbu knjižničnih usluga te zastupljenosti prostora u jednoj i drugoj zgradi. Analiza će nam omogućiti uvid u to je li Paromlin na tragu danskog, odnosno skandinavskog modela knjižnice koji ima jednu od najistaknutijih reputacija na Zapadu.

4.2.1 Popis prostora i sadržaja po katovima u knjižnici Dokk1

Kako bismo dobili bolji uvid u način primjene modela prikazanih u teorijskom dijelu, nabrojat ćemo prostore i sadržaje knjižnice Dokk1.

1. kat

- (1) čitaonica
- (2) *transformation room*³⁵
- (3) soba za projekte
- (4) + (5) prostor s medijima
- (6) panoramsko dizalo
- (7) pogled na prizemlje
- (8) sobice za učenje
- (9) dječje kazalište
- (10) multifunkcionalna dvorana
- (11) ulaz
- (12) foaje
- (13) recepcija
- (14) usluge za građane
- (15) samorazduživanje i samozaduživanje
- (16) odlagalište knjiga za sortirajući stroj
- (17) *campaign booth*³⁶
- (18) kafić
- (19) soba za sastanke
- (20) dnevni boravak
- (21) dvorišni prostor
- (22) skulpturalno stubište

2. kat

- (1) + (2) uredi x8
- (3) pogled na 1. kat x2
- (4) umjetnost x1
- (5) + (6) prostor s medijima x2
- (7) prostor za inspiraciju
- + (14) slobodan prostor kraj pozornice
- (8) prostor za učenje

³⁵ Ne postoji hrvatski ekvivalent.

³⁶ Ne postoji hrvatski ekvivalent.

- (9) odjeljak knjižnice za igru (engl. *playing library*)
- (10) mini rampa
- (11) dječji laboratorij
- (12) igraonica za malu djecu
- (13) dnevni boravak s medijima za mlađe tinejdžere

3. kat:

- (1) uredski prostor za najam x6 (dva puta po tri oznake na tlocrtu i to na vanjskim rubovima)
- (2) stakla s pogledom na 2. kat x6
- (3) sobica za sastanke x4
- (4) usluge za građane (određene usluge Gradske općine)
- (5) kantina / društveni prostor
- (6) kuhinja
- (7) umjetnost (vidljiva kroz (2)).³⁷

Iskoristivost prostora i sadržaja u kontekstu trećeg prostora moguća je na mnogim lokacijama u knjižnici: kantina / društveni prostor, izložbeni prostori za umjetnosti, kuhinja, dnevni boravci za korisnike podijeljeni po uzrastu, igraonica, prostor za inspiraciju, dvorišni prostor, pozornica i prostor oko nje, uredski prostori za najam itd.; u svima njima četiri se prostorna modela nadopunjuju: prostori susreta, učenja, nadahnuća i performansi.

5. Primjeri dobre prakse iz Hrvatske

U ovom ćemo poglavlju na temelju najpovoljnijih recenzija i kritika objavljenih u Vjesniku bibliotekara Hrvatske te dvaju zbornika o narodnim knjižnicama navesti dva primjera uspješne prakse (što dokazuju posjećenost aktivnosti te anketiranje korisnika) te se osvrnuti i na treći primjer, a to je projekt nove Gradske knjižnice Paromlin u Zagrebu.

Zašto je važno strateško promišljanje o dizajnu knjižnice i stvaranju trećeg prostora pitanje je kojim se kod nas bave Alemka Belan-Simić i Ivančica Đukec Kero u svom zajedničkom članku objavljenom u Vjesniku bibliotekara Hrvatske prije 5 godina, dakle 2014. godine.³⁸ U današnje doba praćeno intenzivnim razvojem informacijsko-komunikacijske

³⁷ Dokk1 / schmidt hammer lassen architects. ArchDaily. 23 June, 2015. // Dostupno na: <https://www.archdaily.com/644920/dokk1-schmidt-hammer-lassen-architects> (31.05.2019.)

³⁸ Belan Simić, A. Strateško planiranje i javnozagovaračke aktivnosti Knjižnica grada Zagreba. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 58, 1-2(2015) . Dostupno na: <https://www.hkdrustvo.hr/vjesnik-bibliotekara-hrvatske/index.php/vbh/article/view/52/47> (02.06.2019.)

tehnologije, neophodno je stvoriti uvjete za kvalitetno pružanje usluga ne samo za narednih nekoliko godina, već i u narednih nekoliko desetljeća. KGZ već godinama ima čvrstu viziju po pitanju toga koje vrijednosti žele zagovarati i što je za to potrebno. 2014. godine izdan je novi Strateški plan³⁹ unutar kojeg se navodi važnost osuvremenjivanja infrastrukture putem razvoja infrastrukturnih pretpostavki u svrhu stvaranja trećeg prostora:

„Namjera je KGZ-a da svaka knjižnica u mreži bude u svojoj gradskoj četvrti prepoznata kao prostor demokracije, multikulturalnosti i socijalne inkluzije visokog stupnja. Ovaj se cilj namjerava ostvariti provođenjem mjera usmjerenih na prioritete iskazane kroz posebne ciljeve: [...] 2.1. Razvoj infrastrukturnih pretpostavki za pozicioniranje KGZ-a kao trećeg prostora; [...]“⁴⁰

S obzirom da se koncept trećeg prostora navodi i u Strateškom planu grada Zagreba iz 2014. godine, vidljivo je opće prihvaćanje njegove važnosti i značaja koje će se u slučaju Paromlina postići restrukturiranjem postojeće građevine na strateškoj poziciji. Prema Veri Vitori iz Gradske knjižnice Zadar hrvatsko knjižničarstvo ima tradiciju prenamijene građevina u svrhu korištenja za prostor knjižnice, no od 90-ih godina zamjećuje se ipak trend planskog prostornog projektiranja knjižnica.⁴¹ Jedan od upečatljivih primjera loših praksi je sadašnja zagrebačka Gradska knjižnica na Starčevićevom trgu što upućuje na važnost realizacije Paromlina. Zgrada u starosti od sto i dvadeset godina na 2 000 m² barata knjižničnim fondom koji zahtijeva čak deset puta veći prostor, odnosno prostor od 20 000 m².⁴² Osim toga, većinski dio građe koji se nalazi u zatvorenom spremištu u podrumu podlozan je utjecaju vlage i kiše što je jedan od osnovnih uvjeta kojeg bi prostor za očuvanje fonda trebao ispunjavati. Osim što bi prostor Paromlin pružio adekvatan smještaj za građu, on bi Gradskoj knjižnici otvorio i vrata za društveni razvoj unutar lokalne zajednice.

5.1 Gradska knjižnica „Bogdan Ogrizović“, Zagreb

O uspješnom poslovanju knjižnice „Bogdan Ogrizović“ pisala je njena voditeljica, viša knjižničarka Jasna Kovačević. Razlog zbog kojeg se ta knjižnica od ostalih gradskih knjižnica najviše ističe je ipak njena lokacija u samom centru grada Zagreba. Na Cvjetnom je trgu najveći

³⁹ Strateški plan Knjižnica grada Zagreba 2014.-2020. // Dostupno na: https://issuu.com/knjiznicegradzagreba/docs/strate_ki_plan_knji_nica_grada_z (10.04.2019.)

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ Vitori, V. Zastupljenost teme o arhitekturi, planiranju i izgradnji knjižnica u literaturi – nedostaje li nam priručnik?. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 55, 3-4(2012) . Dostupno na: <https://www.hkdrustvo.hr/vjesnik-bibliotekara-hrvatske/index.php/vbh/article/view/296/291> (04.06.2019.)

⁴² Nova Gradska knjižnica u Zagrebu. Knjižnice grada Zagreba. // Dostupno na: <http://www.kgz.hr/hr/dogadjanja/nova-gradska-knjiznica-u-zagrebu/21568> (03.06.2019.)

protok ljudi tako da su, osim lokalnog stanovništva, česti posjetitelji i oni spontani prolaznici i turisti kojima za oko zapne istaknut i lijepo uređen prostor knjižnice u kojoj se na skoro dnevnoj bazi održavaju kulturni programi. Knjižnica „Bogdan Ogrizović“ predstavlja fenomen unutar gradske mreže knjižnica, a njeni su programi za promicanje knjiga i čitanja bili predstavljeni i van grada Zagreba, primjerice u Gradskoj knjižnici Marka Marulića u Splitu. Redovita predstavljanja urednika i autora u sklopu programa poput *Zagrijavanje do 27* ili *Paralelnih svjetova* na kojima prisustvuju ugledna imena kulturne javnosti da bi komentirale recentna djela iz područja publicistike svakako doprinose ugledu i posjećenosti knjižnice.⁴³

Kovačević ističe da razumijevanje trendova prethodi organizaciji knjižničnih usluga. Na temelju anketiranja posjetitelja Knjižnice „Bogdan Ogrizović“, koje je provedeno 2010. godine, utvrđeno je da najveći broj posjetitelja još uvijek dolazi zbog temeljne funkcije knjižnice – posudbe knjiga, dok je na drugom mjestu internet, a na trećem korištenje čitaonice. Zamjetan broj ispitanika uopće nije učlanjen u knjižnicu niti nema namjeru to postati, ali svejedno dolaze popratiti kulturne aktivnosti.⁴⁴ S obzirom na to da je u ovom slučaju temeljna funkcija knjižnice ujedno i njena najkorištenija usluga, možemo reći da je to, govoreći o najposjećenijoj knjižnici u glavnom gradu, dokaz o tome kako status knjižničara sa čuvara građe na pružatelja pristupa kod nas još nije zaživio u praksi.

5.2 Gradska knjižnica Zadar

Gradska knjižnica Zadar uvrštena je u ovo poglavlje prvenstveno iz razloga što vrlo dobro prezentira ideju knjižnice kao trećeg prostora u gradu manjeg kapaciteta od Zagreba, ali i zbog toga što je prva knjižnica koja je dobila priznanje „Knjižnica godine“ 2012. dodijeljenu od strane Hrvatskog knjižničarskog društva za postignuća. Velik udio za to što knjižnica okuplja lokalno stanovništvo ima kafić koji prezentira upravo one karakteristike trećeg prostora kako ih je u svojoj teoriji naveo već spomenuti Ray Oldenburg: neformalno, javno, ležerno, društveno, ugodno i razigrano ozračje. Knjižnica Zadar tu je povukla jedan od ranijih takvih poteza u Hrvatskoj i u prostoru javne informacijske ustanove otvorila je kafić.

Mladen Masar, knjižničarski savjetnik iz Gradske knjižnice Zadar, u ovom se radu već spomenuo kao autor članka koji se fokusira na najam knjižničkog prostora u svrhu otvaranja kafića kao jednog takvog neformalnog prostora unutar knjižnice. U zborniku radova *Narodne knjižnice kao treći prostor* ono što privlači pažnju jest činjenica da je nakon otvorenja kafića

⁴³ Kovačević, J. Narodna knjižnica : središte kulturnog i društvenog života. Zagreb : Naklada Ljevak, 2017. str. 28.

⁴⁴ Ibid. str. 116.

li.bar nemali broj predstavljanja tema i raspravi iz javnog društveno-kulturnog života održan upravo u kafiću, a ne u službenoj prostoriji knjižnice. Tome je razlog neformalna okolina koja je dozvoljavala konzumiranje cigareta, hrane i pića tokom predstavljanja te je tako stvorena *kućna atmosfera* za koju Oldenburg tvrdi da igra veliku ulogu u okupljanju lokalnog stanovništva na javnom prostoru. Takve ćemo prostore pokušati pronaći u projektu za knjižnicu Paromlin.

6. Analiza: prostor Paromlina kao nova Gradska knjižnica

Zbog nedostatka prostora koji bi zadovoljio potrebe sigurnog smještaja knjižnične građe, uredskih prostorija te prostorija za sastanke, Gradske knjižnice grada Zagreba već su duže vrijeme u potrebi za novom zgradom. Racionalizacija i centralizacija dijela poslovanja omogućile bi efikasnije i brže izvođenje knjižničnog i međuknjižničnog poslovanja (građa se, primjerice, ne bi morala pohranjivati u objektima koji su udaljeni od same Gradske knjižnice, kao što je slučaj Gradske knjižnice na Starčevićevom trgu).

Prostor Paromlina jedan je od najvažnijih spomenika industrijske arhitekture grada Zagreba. Njegova obnova značila bi oživljavanje zapuštenog javnog prostora u samom centru grada te bi se tako ispunila jedna od glavnih misija narodne knjižnice, a to je očuvanje narodne baštine, što se u ovom slučaju izvršava procesom restrukturiranja iste. Cilj izrade projekta za novu gradsku knjižnicu bio je osmisliti skladan kompleks gradske knjižnice koji bi trebao uvažavati visoke konzervatorske propozicije koje štite građevni fond Paromlina kao prostor visoke vrijednosti.⁴⁵ Obnovom se ne bi postiglo samo kvalitetnije poslovanje, već bi i urbana arhitektura privukla mnoštvo novih korisnika i posjetitelja čija inicijalna motivacija ne bi nužno bila korištenje usluga knjižnice, već turističko obilaženje i susretanje ostalih članova zajednice.

Paromlin se nalazi i u blizini važnih javnih zgrada, što je poželjno za prostor gradske knjižnice zbog cirkulacije ljudi. Udaljen je od glavnog gradskog trga tek nešto više od jednog kilometra te se nalazi na potezu Lenucijeve (poznatije kao Zelene) potkove koja tvori urbanu gradsku cjelinu sastavljenu od trgova i perivoja. Na istome potezu nalaze se zgrada koncertne dvorane Vatroslava Lisinskog, zgrada Poglavarstva grada Zagreba, Spomenik domovini, a predložena je i izgradnja parka preko puta knjižnice. Obnovom mlina proširio bi se javni gradski prostor namijenjen kvalitetnom i ugodnom provođenju slobodnog vremena jer bi i sama

⁴⁵ Javni, opći, u jednom stupnju, anonimni, za realizaciju, II stupnja složenosti projektni natječaj za izradu idejnog arhitektonsko-urbanističkog rješenja : Gradske knjižnice grada Zagreba, Paromlin. Zagreb : DAZ, 2018. str. 1.

knjižnica imala uređen dvorišni prostor. Gradska knjižnica Paromlin na samom južnom rubu Potkove dobro bi nadopunila dio javnog prostora tako što bi, ispunjavajući prostorne i sadržajne uvjete, postala treći prostor u koji bi građani mogli navraćati tijekom slobodnog vremena dok nisu na poslu.

Paromlin planira biti zelena knjižnica. Bitno je napomenuti kako idejno rješenje za novu Gradsku knjižnicu obuhvaća koncept energetske učinkovitosti i održive gradnje, jednu od važnih točaka spomenutih u 3. poglavlju u navodima arhitekta Findleya i knjižničarke Hurt, a koja se tiče neminovne evolucije knjižnične arhitekture i dizajna interijera proizišle iz društvenih promjena na prijelazu iz 20. u 21. stoljeće. Načini uštede energije pri grijanju i hlađenju prostora navedeni su u natječaju: „[...] dodatno se radi uštede energije u ljetnom i poglavito zimskom periodu, te osiguravanja potrebnih higijenskih parametara u svim uvjetima rada objekta, predviđa sustav prisilne ventilacije koji je opremljen visokoučinkovitim sustavom za iskorištavanje energije iz otpadnog zraka sa stupanjem povrata topline od 75%. Prema potrebi dodatno za pojedine cjeline može biti predviđen sustav za „adijabatsko“ indirektno hlađenje, što predstavlja idealno rješenje za postizanje vrhunskih uvjeta u zatvorenim prostorima koji zahtijevaju klimatizaciju, a u kojem boravi ili se okuplja velik broj ljudi. Uređaji [...] znatno reduciraju potrebnu rashladnu energiju za hlađenje korištenjem energije ishlapljivanja vode, čime je osiguran ekološki prihvatljiv i energetski vrlo isplativ sustav ventilacije.“; te je opisan i automatiziran sustav ventilacije: „Prirodna ventilacija obavlja se kontrolirano preko prozora. Radi uštede energije predviđen je sustav automatskog otvaranja prozora, automatski upravljani, a prema zahtjevima popunjenosti objekta, mogućnosti pasivnog hlađenja vanjskih zrakom, u periodima kada stanje zraka zadovoljava uvjete hlađenja, te kada postoji potreba za hlađenjem i ekonomičnosti prirodne ventilacije u odnosu na vanjsku temperaturu.“⁴⁶

6.1 Podjela prostora

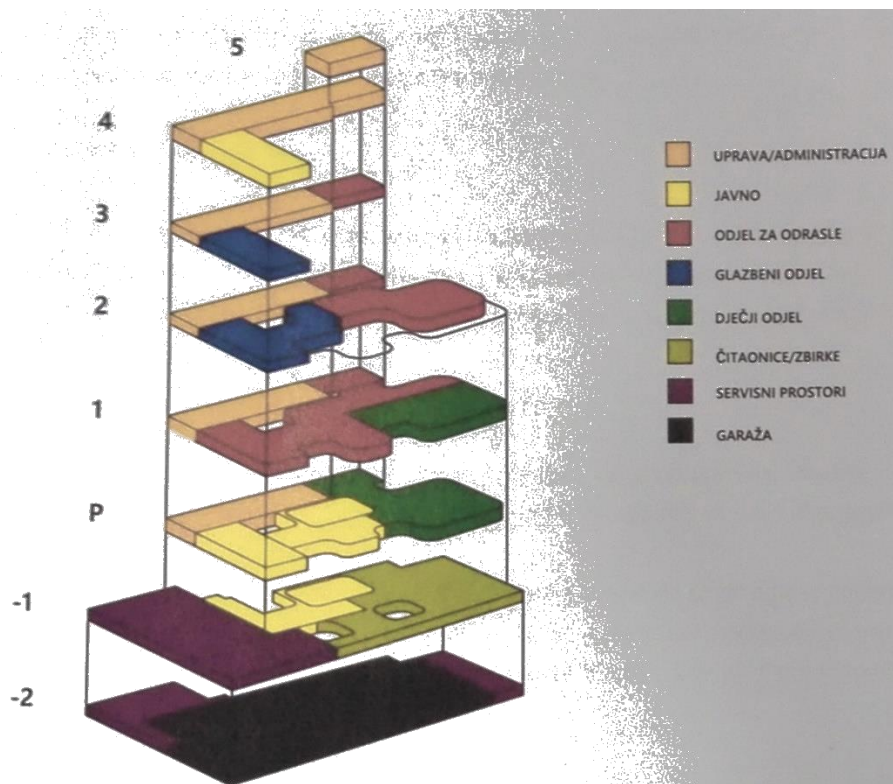
U već postojećim, derutnim zgradama Paromlina planira se smještaj administrativnih sadržaja knjižnice. Radi se o skupini prostora koji služe djelatnicima knjižnice, a u njih spadaju:

- (1) uredski prostori i
- (2) spremišta knjiga.

⁴⁶ Ibid. str. 2.

S obzirom da ti prostori, pošto su namijenjeni djelatnicima, ne spadaju u koncept trećeg prostora, ovdje ih nećemo dodatno opisivati. U novom volumenu zgrade kroz etaže -1 do +2 smjestit će se javni sadržaji (ulazni prostor s pratećom dvoranom, odjel za djecu i mlade, čitaonice zbirki i časopisa, odjel za odrasle i glazbeni odjel, s krovnom terasom javnog karaktera). Minus dva (-2), podzemna etaža, rezervirana je za smještaj tehnike i prostora javne garaže. Prostore namijenjene posjetiocima u Paromlinu još može se podijeliti na:

- (1) prostore dostupne svim posjetiocima, i za one koji nisu članovi knjižnice, te
- (2) prostore odjela, zbirki i čitaonica.

Slika 2. Raspoređenost sadržaja po katovima u novoj Gradskoj knjižnici „Paromlin“

Kako ne bismo zasebno nabrajali svaki prostor i sadržaj unutar pojedinog odjela za posjetioce, jer ih na projektnom nacrtu ima mnogo više nego na onom za knjižnicu Dokk1 u Danskoj, navest ćemo one prostore koje su autori projekta naglasili, odnosno one prostore koje su nadredili nekim drugim prostorima zato što ih objedinjuju po kriterijima namjene (odrasli, mladi, djeca) i dostupnosti (zaposlenici, članovi, javnost). Također će se provesti analiza na temelju uvodne teorije koja se tiče trećeg prostora, zahtjeva suvremenog društva i prilagodbi knjižničnog prostora promjenama kroz koje suvremeno društvo prolazi te posljedično zahtijeva

transformaciju javnih informacijskih institucija. Posebno ćemo obraditi prostore dostupne svim posjetiteljima jer su idealno mjesto za ispunjenje kriterija knjižnice kao mjesta susreta. Prvo ćemo ih pobrojati onako kako su navedeni na projektnom rješenju Studija UPI-2M.

6.1.1 Prostor dostupni svim posjetiocima

Prostori za sve posjetioce unutar Paromlina rasprostrti su na površini od 2 201 m², a obuhvaćaju dvadeset lokacija:

- (1) Glavni ulaz s predvorjem
- (2) Predvorje i vjetrobran
- (3) Natkriveni prostor ispred glavnog ulaza
- (4) Ulazni hall
- (5) Čitaonica dnevnog i tjednog tiska s kafeterijom
- (6) Izložbeno-galerijski prostor
- (7) Knjižara/suvenirnica/papirnica
- (8) Prostor za prvu pomoć
- (9) Garderoba
- (10) Prostor za kućne ljubimce
- (11) Sanitarni čvor
- (12) Dvorane za događanja
- (13) Mala multimedijalna dvorana
- (14) Velika konferencijska dvorana
- (15) Zalogajnica
- (16) Blagovaonica
- (17) Prostor za pripremu hrane
- (18) Ostava
- (19) Ulaz, prijem robe i prostor za odlaganje otpada
- (20) Garderoba

Na temelju popisa prostora i sadržaja koji su namijenjeni svim posjetiocima u idejnom projektu za novu Gradsku knjižnicu može se zaključiti da sadržaj namijenjen javnosti vrlo dobro ispunjava uvjete opisane u teorijskom dijelu na početku ovog rada, a koji se tiču transformacije narodne knjižnice u treći prostor. Posjetioци i građani imaju pristup prije svega uvjetima koji zadovoljavaju primarne potrebe pojedinca, a to su prostor za pripremu hrane, odnosno zalogajnica i blagovaonica, te javni sanitarni čvor. Prisutnost navedenog prostor svakako čini sigurnim i ugodnim za pojedinca iz razloga što pruža ono osnovno što se očekuje

od boravišta koje nije ni prvi ni drugi prostor. Osim onog osnovnog što je potrebno za osjećaj ugodnosti, prostori knjižnice namijenjeni javnosti pružaju mogućnost čitanja dnevnog i tjednog tiska, što je dobar put ka ispunjenju dva važna cilja narodne knjižnice: neformalnoj i cjeloživotnoj edukaciji te, u kontekstu trećeg prostora, stvaranju novih društvenih veza unutar javne čitaonice ili pak ojačavanju lokalne zajednice u prostorima dnevnog boravka knjižnice. Otvorenost izložbenog i galerijskog prostora javnosti, kao i prethodno opisane čitaonice, dobar je način da se otvori put za razvoj demokratskijeg društva. To uvelike doprinosi nastojanjima narodne knjižnice da u njenom prostoru nitko ne bude diskriminiran bez obzira na njegovu ili njenu rasu, spol, starost, stupanj obrazovanja, status te političku, vjersku ili seksualnu opredijeljenost. Osim ponude kulturnog i umjetničkog sadržaja, u knjižnici je osiguran i prostor za kućne ljubimce, što je još jedna, moglo bi se reći, nekonvencionalna usluga u kontekstu javnih institucija kojom se projekt može istaknuti čak i nad kulturnim centrom Dokk1 u koji dovođenje kućnih ljubimaca nije dozvoljeno.⁴⁷ Pretpostavka je da će vlasnici kućnih ljubimaca prilikom odabira lokacije za provođenje slobodnog vremena prije uzeti u obzir mjesto koje udomaćuje i njihove kućne ljubimce nego ono koje to ne dozvoljava. Upravo je vizija provođenja slobodnog dana u dvorišnom prostoru narodne knjižnice sa svojim kućnim ljubimcem možda i najistaknutija vrijednost u okviru koncepta trećeg prostora unutar Paromlina jer u praksi pokazuje koliki su put knjižnice prešle od „strogosti“ 90-ih godina naovamo.

6.1.2 Prostori odjela, zbirke i čitaonica

Prostori knjižnice u kojima su smješteni knjižnična građa, zbirke i čitaonice namijenjeni su isključivo članovima knjižnice. Podijeljeni su na:

- 1) odjel za djecu i mlade,
- 2) informativno-posudbeni odjel za odrasle,
- 3) glazbeni odjel,
- 4) čitaonice,
- 5) Hrvatski centar za dječju knjigu te, naposljetku,
- 6) zbirke.

Na odjelu za djecu i mlade sadržaji su podijeljeni po zasebnim prostorima sukladno uzrastu: prostor za bebe (0 – 3 godine), prostor za predškolsku i djecu mlađeg osnovnoškolskog uzrasta (4 – 8 godina), prostor za djecu (8 – 13 godina) i prostor za mlade (14 – 18 godina). Na odjelu se nalazi i medijateka koja je namijenjena djeci sve od 7 do 18 godina. Medijateka u

⁴⁷ Regulations. Dokk1. // Dostupno na: <https://dokk1.dk/regulations> (01.06.2019.)

narodnoj knjižnici obuhvaća različite medije i pomagala za njihovu reprodukciju: grafoskope, diaprojektore, kinoprojektore, episkope, gramofone, radijske i televizijske prijamnike, računala, videokasete i audiokasete, DVD-e, CD-e, knjige, plakate, letke, kamere, muzičke linije i sl.⁴⁸ Ono što bi se još moglo dodatno istaknuti, a doprinosi mogućnostima za postizanje ugodnosti u prostoru, su čajna kuhinja sa sanitarijama koje su namijenjene djelatnicima knjižnice te, primjerice, studio za pripremu izložbi i kreativnih radionica gdje mladež u suradnji s djelatnicima može razvijati svoje kreativne potencijale i stvarati poznanstva. Odjel za djecu i mlade sveukupno obuhvaća prostor od 2 415 m².

Informativno-posudbeni odjel za odrasle obuhvaća fond u otvorenom pristupu za članove knjižnice, interni prostor djelatnika informativno-posudbenog odjela, studio za pripremu izložbi i kreativnih radionica (odvojen od onog koji se nalazi na odjelu za djecu i mlade), prostor za pomoćne knjižničare, prostor za volontere, prostor za sastanke te spremište odjela. Osim navedenih, djelatnicima je na raspolaganju čajna kuhinja, kao i sanitarni čvor koji je odvojen od onoga za posjetitelje. Prostori za sastanke na odjelu mogli bi se ustupiti udrugama koje nemaju vlastiti prostor te tako očvrnuti povezanost knjižnice sa civilnim društvom. To je, između ostalog, jedna od strateških opcija koje predlažu spomenuti Ari-Veikko Anttiroiko i Reijo Savolainen, a više ćemo im se posvetiti u poglavlju o njihovoj primjeni unutar Paromlina. Studio za pripremu izložbi i kreativnih radionica, kao i na Odjelu za djecu i mlade, služi ostvarivanju suradnje između knjižničara i građana koji žele sudjelovati u stvaranju kulture.

Na glazbenom odjelu zaposleni će biti bibliotekari i muzikolozi koji imaju svoj vlastiti interni uredski prostor unutar odjela. Osim njih, poseban je prostor predviđen i za pomoćne knjižničare te prostor za sastanke. Kao i na prethodna dva odjela, djelatnicima je na raspolaganju čajna kuhinja s posebnim sanitarijama, odvojenim od onih za korisnike. Dodatno se ističu kabinet za reprodukciju zvuka te studio za snimanje glazbe i video zapisa. U njima će se korisnici moći inspirirati, educirati i steći vještine novih medija. Studio će biti zvučno izolirana prostorija koja će obuhvaćati i instrumente gdje će ih moći koristiti oni koji za to nemaju uvjete van knjižnice. Time je također ispunjena misija koju bi narodna knjižnica trebala obnašati – upoznavanje korisnika s novim medijima i podupiranje formalnog i neformalnog obrazovanja u svrhu osposobljavanja za samostalno korištenje. Informativno-posudbeni odjel za odrasle zauzima 4 498 m².

⁴⁸ Hrvatska enciklopedija. // Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=39762> (21.05.2019.)

Prostor na kojemu su raspoređene čitaonice podijeljen je na pet dijelova: čitaonice novina i časopisa, čitaonicu priručnika i zbirki, spremište čitaonica, sanitarni čvor za korisnike čitaonice i čajnu kuhinju za djelatnike čitaonice. Čitaonice kao prostori učenja neizostavan su dio knjižnice jer korisniku pružaju mogućnosti stvaranja iskustva i ojačavanja njihovih kompetencija. Čitaonice obuhvaćaju prostor od 2 404 m².

Najmanju kvadraturu unutar sekcije Prostori odjela, čitaonica i zbirki čini Hrvatski centar za dječju knjigu. Centar je osnovan 1993. godine s misijom i vizijom promicanja hrvatske dječje literature i knjižničarstva kako ovdje, tako i u inozemstvu.⁴⁹ Kao posljednje u nizu, Zbirke obuhvaćaju prostor od 715 m² unutar kojih spadaju sljedeći sadržaji: Središnja knjižnica Rusina i Ukrajinaca, Zbirka Bibliotekarstvo-Dokumentacija-Informacija (BDI), Zbirka Rara, Zavičajna zbirka Zagrabiensia, Artoteka te caffe bar i izložba. Osim njih, u projektu se navode prateći prostori, za koje još ne znamo što će nuditi, i dva spremišta građe.

S caffe barom završava popis prostora namijenjenih javnosti unutar nove Gradske knjižnice koja bi se do kraja 2025. godine trebala smjestiti u prostor zagrebačkog Paromlina. Ukupna površina koja je iskorištena za javne prostore i sadržaje iznosi 16 614 m². Na tu je kvadraturu ostvaren ukupan prostor od 17 598 m².

6.2 Treći prostor u Paromlinu

U teorijskom smo dijelu na početku ovog diplomskog rada naveli osnovne značajke koje bi određeni prostor trebao imati kako bi ga se svrstalo u koncept trećeg prostora. Budući da je prije svega važna dostupnost (financijska, lokacijska), narodna knjižnica je idealan kandidat za svrstavanje u tu kategoriju. Godišnja članarina za građane u Knjižnicama grada Zagreba iznosi simboličnih 50,00 kuna, što bismo mogli usporediti s Nacionalnom i sveučilišnom knjižnicom za pristup kojoj građani trebaju izdvojiti 200,00 kuna, što je čak četiri puta više. Osim toga, nova knjižnica bi sudeći po projektu trebala imati pozamašan prostor od 15 122 m² koji bi bio dostupan svim posjetiocima.

Mnogo se planiranih prostora i sadržaja u Paromlinu dobro uklapa u koncept trećeg prostora. Polazište je stvaranje okruženja unutar kojeg se zagovara društvena jednakost, a otvorenost određenih prostora kompletnoj javnosti lijepo ispunjava taj cilj. Radi se o prostorima u kojima kulturu mogu konzumirati i oni koji nisu članovi knjižnice, primjerice turisti ili osobe koje nemaju predispozicije biti članovima Knjižnica grada Zagreba (*„Članom Knjižnice može*

⁴⁹ Knjižnice grada Zagreb – Hrvatski centar za dječju knjigu – Misija i vizija. // Dostupno na: <http://www.kgz.hr/hr/knjiznice/hrvatski-centar-za-djecju-knjigu/misija-i-vizija/2916>

postati svaki građanin Grada Zagreba odnosno građanin Republike Hrvatske koji ima prebivalište ili boravište u Gradu Zagrebu. Članom Knjižnice može postati i građanin koji nema prebivalište ili boravište u Gradu Zagrebu pod uvjetom da se u njemu školuje ili je u njemu zaposlen, uz predložene dokaze o tome.“⁵⁰).

Čitaonica dnevnog i tjednog tiska s kafeterijom te izložbeno-galerijski prostor koji pripadaju skupini prostora knjižnice namijenjenih javnosti dobar su primjer demokratizacije i ležerne atmosfere koje su važne za treći prostor. Kao što smo naveli na početku rada: jačanje identiteta zajednice i građanskog statusa putem dostupnosti informacije važan je segment u redefiniciji uloge narodne knjižnice u suvremenom društvu. Građani koji si ne mogu priuštiti vlastiti primjerak dnevnog tiska ili pak zalaženje u kafiće u kojima su tiskovine također dostupne imaju priliku doći u prostor nove gradske knjižnice te konzumirati informacije i znanje ravnopravno kao i oni koji si to mogu priuštiti u svojim domovima. To je vrlo važno za postizanje društvene jednakosti na lokalnoj razini. Osim čitaonice, izložbeno-galerijski prostor bit će na raspolaganju onima koji nemaju priliku kupiti ulaznicu za gradske muzeje ili galerije. Tom prilikom osobe i društvene grupe koje su u riziku od siromaštva i društvene isključenosti imaju priliku biti dijelom zajednice čime se postiže socijalna inkluzija. Osim dostupnosti informacija i kulture, javnosti su dostupni prostori za pripremu hrane, zalogajnica i blagovaonica. Ovi prostori najviše bi mogli značiti beskućnicima kojih u Zagrebu prema procjenama ima oko 500, dok još 5 000 ljudi živi u neadekvatnim uvjetima.⁵¹ Otvaranjem navedenih prostora javnosti knjižnica više nije samo informacijska institucija, već postaje okupljalište ne samo starih korisnika knjižnice, već i društveno isključenih osoba. Sanitarni čvor također je na raspolaganju za javnost. Medijateka, koja je dostupna članovima knjižnice, prostor je koji zadovoljava aspekt uvođenja programa za sve uzraste i interese.

Pri kraju trećeg poglavlja predstavili smo društvene trendove koje arhitekt T. Findley i knjižničarka C. Hurt navode kao najrelevantnije za razvoj narodnih knjižnica. Možemo reći da projektni nacrt knjižnice u Paromlinu svojim sadržajem ispunjava uvjete za implementaciju trendova u svoj prostor. Za početak, informacijska tehnologija već je našla svoje mjesto u Knjižnicama grada Zagreba. Korisnici od nedavno (službeni datum je 31.05.2019., Dan grada

⁵⁰ Upisi i posudba. Knjižnice grada Zagreba. 26.9.2017. // Dostupno na: <http://www.kgz.hr/hr/informacije/upisi-i-posudba-196/196> (31.05.2019.)

⁵¹ Zagreb ima oko 400 beskućnika, 5000 ljudi živi u neadekvatnim uvjetima. Zagreb.info. 15. prosinca 2017. // Dostupno na: <https://www.zagreb.info/aktualno/zg/zagreb-ima-oko-400-beskucnika-5000-ljudi-zivi-u-neadekvatnim-uvjetima/166202> (31.05.2019.)

Zagreba)⁵² imaju mogućnost posudbe e-knjiga putem mobilne aplikacije ZaKi Book, a već duže vrijeme putem *online* kataloga postoji mogućnost rezervacija i produženja zaduženih naslova. Tako se ostvaruje direktna beneficija informacijske tehnologije čiji je cilj ubrzati određene procese i ušparati vrijeme korisniku i knjižničaru. Tehnološki intenzivni prostori s računalima i ostalim platformama najistaknutiji su u knjižnici Bogdana Ogrizovića gdje osim računala postoji i mogućnost korištenje tableta. Višenamjenski prostori (ko-lokacije) vidljivi su prije svega na primjeru izložbeno-galerijskog prostora koji bi se trebao nalaziti u predjelu knjižnice koji je namijenjen javnosti. Osim ispunjavanja funkcije ko-lokacije, činjenica da je prostor na raspolaganju i građanima koji nisu članovi knjižnice, prostor knjižnicu automatski svrstava u kategoriju društvenog mjesta unutar lokalne zajednice stoga što ne postoji diskriminacijska politika. Prostor za kreativni rad, interaktivne i društvene igre koji je smješten kraj Hrvatskog centra za dječju igru također se može svrstati u sadržaje knjižnice koji pridonose stvaranju zajedništva unutar društvenog mjesta. Trend posjećivanja kafića i restorana unutar prostora knjižnice trebao bi zaživjeti na prostoru nove knjižnice uzevši u obzir da su blagovaonica i zalogajnica dostupne svim posjetiteljima koji uz piće ili obrok imaju priliku prolistati dnevni tisak. Sudeći po tome da su na samom projektnom tlocrtu osim spomenutih istaknuti i prostori poput zen vrta, zasebnog prostora za odmor i zasebnog za druženje, prostora za učenje na otvorenom, prostora za članove čitateljskog kluba te odjeljka za intimno slušanje glazbe, možemo zaključiti da se u projektu vrlo dobro ispunjeni zahtjevi za ispunjenje trećeg prostora. Odmak od tradicionalnih vrijednosti je vidljiv. Na knjižnici je da se dobro predstavi, a na lokalnoj zajednici da kvalitetno iskoristi ono što će nova Gradska knjižnica nuditi.

6.2.1 Primjena modela četiri prostora

Model četiri prostora usko je vezan uz tematiziranje trećeg prostora zato što promišlja o mogućnostima fizičkog prostora narodnih knjižnica u suvremenom društvu. Mogućnosti koje Jochumsenov, Rasmussenov i Skot-Jansenov model ističe, a narodne ih knjižnice moraju ponuditi korisnicima, su sljedeće: (1) iskustvo, (2) otkrivanje, (3) sudjelovanje i (4) stvaranje. Njih smo već spomenuli u 2. poglavlju koje se teorijski osvrće na stvaranje trećeg prostora unutar narodne knjižnice, a u ovoj ćemo analizi vidjeti gdje se u prostorima Paromlina navedene mogućnosti mogu ostvariti. U svakom slučaju, pronašli smo mnoštvo prostora koji ispunjavaju kriterije za ispunjenje svih četiri vrijednosti u četiri prostorna modela.

⁵² Predstavljen ZaKi Book. Knjižnice Grada Zagreba. 24.05.2019. // Dostupno na: <http://www.kgz.hr/hr/novosti/posudite-e-knjigu-od-31-5-2019/53153> (31.05.2019.)

U Paromlinu vidimo prisutnost inspirativnih prostora koji kombiniraju inovativnost, nadahnuće i potencijal za pozitivni utjecaj na senzibilitet korisnika. Mogućnosti stvaranja i inspiracije pronašli smo u prostorima poput zen vrta, medijateke, artoteke, dvorišnih prostora za učenje i čitanje na otvorenom, izložbeno-galerijskog prostora, studija za snimanje i studija za pripremu izložbi i kreativnih radionica te u prostorima čitateljskog kluba.

Otkrivanje i stvaranje novih iskustava koji se dešavaju u prostorima učenja u Paromlinu putem kombiniranja interaktivnih igara, umjetničkih aktivnosti te tečajeva kroz proces dijaloga između korisnika mogući su u dvorišnom prostoru za učenje i čitanje, prostoru za društvene igre ili individualni rad, studiju za snimanje te čitaonici.

Prostor susreta, za kojeg smo rekli da bi mogao slovit za sami temelj stvaranja trećeg prostora, ostvariv je u većini prostora u Paromlinu: u čitaonici dnevnog i tjednog tiska s kafeterijom, zalogajnici i blagovaonici, dvoranama za događanja, maloj multimedijalnoj i velikoj konferencijskoj dvorani, izložbeno-galerijskom prostoru (od kojih su svi dostupni cjelokupnoj javnosti), te od korisničkih prostora u studijima za kreativno izražavanje, čitateljskom klubu te prostorima koji su namijenjeni interakciji mladih (zaseban je prostor za osnovnoškolce, djecu i mlade).

6.2.2 Primjena strateških opcija u Paromlinu

U drugom smo poglavlju naveli strateške metode danskih autora za suočavanje narodnih knjižnica sa procesom globalizacije: strategije resursa institucija, strategija komercijalizacije, strategije umrežavanja i strategije civilnog društva. Nakon uvida u prostore i sadržaje Paromlina, ovdje ćemo navesti mogućnosti njihove primjene.

Pomoću strategija komercijalizacije narodna knjižnica može primijeniti modele koje koriste trgovine kako bi privukla nove posjetitelje i članove. Ovdje se ne radi o marketinškim trikovima kojima bi se mamio što veći broj ljudi na kupovinu ili korištenje plaćenih usluga, već govorimo o kvalitetnoj suradnji između bibliotekara i korisnika na sljedeći način: 1) ispitivanje korisnika što im je potrebno i što žele, 2) formiranje ponude i usluga koje to pružaju, 3) informiranje javnosti o tome da imate to što im je potrebno.⁵³ Istraživanje tržišta i postavljanje ciljeva prethodi poduzimanju bilo kakvih investicija. Upravo takav princip spomenuli smo na primjeru knjižnice DOK u Nizozemskoj čiji su knjižničari pomoću *test-and-learn* metode na

⁵³ Scandinavian Libraries: What are they doing differently? – Interview with Peter Alsbjer. Princh. // Dostupno na: <https://princh.com/scandinavian-libraries-what-are-they-doing-differently-interview-with-peter-alsbjer/#.XOsEQIgzBdc> (02.06.2019.)

manjem primjerku korisnika istražili interes za *online* posudbu audio građe. Nakon što se na temelju manjeg uzorka ustanovilo da za to postoji velik interes, knjižnica se odlučila na projekt digitalizacije pomoću kojeg je sva audio građa stavljena na internet u virtualni prostor knjižnice, a fizički je prostor knjižnice dobio nove kvadrate koji će se potom moći iskoristiti za neku drugu uslugu koja će biti potrebitija od fizičkih nosača zvučnog zapisa. S obzirom da se metode komercijalizacije nešto manje odnose na fizički prostor zgrade, a više na taktiku putem oglašavanja, ono što je ipak opcija jest iskorištavanje staklenih zidova. Činjenica da će zgrada Paromlina radi kvalitetnijeg osvjetljenja imati vanjski omotač kao kombinaciju reflektirajućeg i prozirnog stakla, oni se trebaju iskoristiti u svrhu stvaranja prostora za izloge po uzoru na knjižare. Tamo se mogu isticati novi naslovi ili naslovi koji su vezani uz aktualne teme u društvu, obljetnice rođenja i smrti poznatih znanstvenika i umjetnika, blagdane i slično. Mnoge knjižnice koje imaju prozore ili staklene zidove sa strane ulica to već i rade (iz mreže KGZ-a su to, primjerice, Knjižnica „Bogdan Ogrizović“ i Knjižnica Staglišće), no bitno je da se izlozi nalaze sa strane zgrade na kojoj je najveća cirkulacija prolaznika.

Strategije umrežavanja označavaju suradnju s ostalim informacijskim, znanstvenim ili kulturnim institucijama. Na mrežnim stranicama KGZ-a nalaze se linkovi za pregledavanje kataloga još dvadeset i šest narodnih, jedanaest nacionalnih, sedam fakultetskih, jedne znanstvene, tri sveučilišne, sedam specijalnih i sedam školskih knjižnica. Osim toga, postoji mogućnost pregledavanja sedam skupnih kataloga: katalog Zadarske županije, skupni katalog hrvatskih knjižnica, skupni katalog Osječko-baranjske županije, katalog knjižnica Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli, katalog Sveučilišta u Rijeci, skupni katalog Medicinskih knjižnica SZI (Sustava znanstvenih informacija) te Pretraživač knjižničnih online kataloga Hrvatske.

Strategije civilnog društva mogu se primijeniti na način da knjižnica ponudi svoj prostor civilnim udrugama, građanskim inicijativama, slobodnim neovisnim građanima, volonterskim udrugama ili neetabliranim umjetnicima koji iz razloga potencijalne ideološke nekompatibilnosti, neke druge diskriminacije poradi državne politike ili pak nedovoljne etabliranosti nemaju priliku prezentirati svoju umjetnost (primarno književnost i slikarstvo) i programe na ostalim, javnim ili privatnim lokacijama. Paromlin će imati izložbeno-galerijski prostor koji se može iskoristiti za suradnju s civilnim udrugama. Knjižnica inicijativama i udrugama može ponuditi svoj prostor, u Paromlinu su to osim izložbeno-galerijskog prostora isto tako i dvorana za sastanke, mala multimedijalna dvorana i velika konferencijska dvorana koje se nalaze u sklopu prostora dostupnih svim posjetiocima. Građanske inicijative i udruge zauzvrat knjižnici mogu donijeti nove posjetitelje i članove te prihod od njihovih godišnjih

članarina. Osim financijske isplativosti, narodna knjižnica na taj način ispunjava svoju ulogu mjesta koje promiče demokratske procese. Knjižnica može postati mjesto okupljanja civilno društvenih organizacija koje u njenom prostoru mogu održavati svoje programe. Tako bi knjižnica bila prepoznata kao mjesto okupljanja unutar postojeće infrastrukture koja pruža svoje resurse onima kojima je potrebno, što se osim za koncept trećeg prostora također veže i za kriterij ko-lokacije, odnosno višenamjenskog prostora o kojem su pisali Findley i Hurt, što smo i spominjali u 2. poglavlju ovog rada.

Strategije resursa institucija odnose se na suradnju s ostalim institucijama koje sudjeluju u znanstvenim i kulturnim aktivnostima. Primjer bi mogao biti HAZU (Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti) koji isto kao i narodne knjižnice ne raspolaže velikim financijskim sredstvima, ali kao resurs bi knjižnici mogli ponuditi suradnju na način da knjižnica postane mjesto na kojima članovi HAZU vrše svoju znanost: drže javna ili privatna predavanja, prezentacije ili održavaju sastanke. Mogućnost suradnje s firmama također je opcija za narodne knjižnice. Suradnja je moguća s IT firmama koje, primjerice, konstantno imaju potrebu za novim tehnologijama dok se starih rješavaju. Tako bi se stara računala koja firmi nisu potrebna mogla iskoristiti u prostoru knjižnice, umjesto toga da knjižnica investira novac u nova računala.

6.2.3 Spoj modernog i postmodernog

Spajanje modernističkih i postmodernističkih vrijednosti, determiniranog i kaotičnog, gdje se determinacija odnosi na linearnost, red, hijerarhiju i strukturu prisutnu prije svega u smještaju knjiga, a kaotičan segment na dio usluga dostupnih putem interneta te stvaranje sadržaja od strane korisnika, prisutni su u projektnom planu za novu Gradsku knjižnicu. Prostori poput studija za snimanje audio i video materijala te studija za pripremu kreativnih radionica i izložbi omogućavaju suradnju između knjižničara i korisnika u kojoj je istaknuta vrijednost zajedničko stvaranje, dok bi u modernističkom smislu to bilo konzumiranje (primjerice, obilazak izložbe u prostoru knjižnice bez ikakve interakcije korisnika i izloženog). Modernističke vrijednosti poput individualnosti zadržane su u prostornom dizajnu knjižnice koji omogućava tihi, privatni rad, dok bi prostori za grupni rad, kreativnost i prostori za mlade ispunjavali vrijednost odnosa, odnosno interakcije. U kontekstu istih vrijednosti dale bi se spomenuti i čitaonice dnevnog tiska, novina i časopisa, gdje se poštuje mirnija atmosfera koja omogućava koncentraciju na štivo informativnog karaktera, a spram njih medijateka i prostor za interaktivnu igru koji korisniku pružaju mogućnost komunikacije sa samim prostorom kao i ostalim korisnicima u knjižnici.

Stabilnost i sigurnost fizičke građe na policama, odnosno fluidnost i nesigurnost (*nestalnost*) internetskih izvora također su prepoznati. Na web-stranicama KGZ-a dostupni su e-izvori s poveznicama na kataloge drugih knjižnica (spomenuti u prethodnom poglavlju), virtualne izložbe, besplatne e-Knjige i linkove koji povezuju na mrežne stranice različitih usluga grada Zagreba te tako virtualno spajaju knjižnični prostor s vanjskim institucijama. Smatramo da je integracija obaju modernističkih i postmodernističkih vrijednosti pridonijela integraciji mladog i starog stanovništva koje posjećuje knjižnicu te otvaranju fizičkog i virtualnog prostora mogućnosti povezivanja i stvaranja novih sadržaja.

7. Zaključak

Kao posljedica socijalizma i kašnjenja informacijskog kapitalizma, Hrvatska i ostale države istočnog bloka nisu razvile jednaki sustav vrednovanja informacija kao što se to dogodilo u zapadnijem dijelu Europe. Informacijski kapitalizam tek je nakon 90-ih godina na našem području dobio priliku za širenje. Naše informacijske institucije isprva nisu mogle pratiti anglosaksonski trend, u čemu financijska potpora država igra značajnu ulogu. Za razliku od zapadnih država koje nisu imale *socijalističku kočnicu* i gdje je prema podacima u prosjeku barem 50 posto stanovništva članovima narodnih knjižnica (Velika Britanija, Danska, Norveška, Švedska, Finska, Island), u Hrvatskoj je to prosjek od 10 posto. Kako bi se povećala posjećenost i uključenost građana u konzumaciju i u stvaranje knjižničnih programa, potrebno je primijeniti neke od strategija i metoda ostvarivanja trećeg prostora. Nova Gradska knjižnica Paromlin, sudeći po analizi napravljenoj na temelju tlocrta projektnog rješenja, ostvaruje prostorne preduvjete za to da bi postala mjesto susreta.

U radu su spomenute i Knjižnica „Bogdan Ogrizović“ u Zagrebu te Gradska knjižnica Zadar koje su se sudeći po priznanjima i anketiranjem korisnika istaknule kao dobro ostvareni treći prostori u Hrvatskoj. Prva je to postigla primarno kvalitetnim i frekventnim programima na atraktivnoj zagrebačkoj lokaciji, a druga stvaranjem ležernog i neformalnog prostora unutar javne informacijske ustanove koji je privukao lokalnu zajednicu.

Možemo reći da projekt Paromlin, pokrenut u sklopu strateškog razvoja grada Zagreba i u suradnji s Knjižnicama Grada Zagreba, ispunjava sve prostorne i sadržajne preduvjete koji su nužni za to da narodna knjižnica u gradskoj mreži bude prepoznata kao prostor demokracije, multikulturalnosti i socijalne inkluzije na najvišoj razini. Namjera KGZ-a koja će se ostvariti provođenjem mjera usmjerenih na prioritete (prije svega, razvoj infrastrukturnih pretpostavki za pozicioniranje KGZ-a kao trećeg prostora) u projektu Paromlin pronašla je mnogo dodirnih točaka s vrhunskim narodnim knjižnicama iz Danske i Nizozemske. Preduvjeti za stvaranje prostora susreta, učenja, nadahnuća i performansi prepoznati su u idejnom rješenju projekta. Ono što je važno istaknuti je to da je dobar dio knjižnice Paromlin, koji nije namijenjen isključivo čuvanju i davanju pristupa knjižničnoj građi, dostupan cijeloj javnosti. Javni prostor uključuje izložbeno-galerijski prostor, čitaonicu dnevnog i tjednog tiska te zalogajnicu i blagovaonicu, što su prostori gdje očvršćuju veze lokalnog stanovništva. Paromlin će nuditi mnogo sadržaja i prostora za sve generacije i interese, za kolektivni i za individualni rad, a ako je suditi po dostignućima Knjižnice „Bogdan Ogrizović“, i Paromlin bi kao produžetak Lenucijeve potkove trebao biti vrlo dobro posjećeno i živo mjesto susreta, a sama raspoređenost

prostora i sadržaja omogućila bi održavanje kvalitetnih izložbi i događanja iz područja kulture i znanosti.

Literatura

Tiskane publikacije

1. Andresen, L. Development in national catalogues and loan cooperation. // Nordic Public Libraries in the knowledge society. / uredila Jonna Holmgaard Larsen. Kopenhagen : Danish National Library Authority, 2006. str. 17-19.
2. Castells, M. Informacijsko doba : ekonomija, društvo i kultura. Sv. 1: Uspón umreženog društva. Zagreb : Golden marketing, 2000. str. 37-40.
3. Ille, J. Dom, posao, nešto treće : knjižnica kao „treći prostor“. // Narodne knjižnice kao treći prostor : zbornik radova. / uredile Dunja Marija Gabriel i Jelica Leščić. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2015. str. 77 – 85.
4. Javni, opći, u jednom stupnju, anonimni, za realizaciju, II stupnja složenosti projektni natječaj za izradu idejnog arhitektonsko-urbanističkog rješenja : Gradske knjižnice grada Zagreba, Paromlin. Zagreb : DAZ, 2018.
5. Leenhardt, J. Arhaizam i postmodernost. // Postmoderna : nova epoha ili zabluda. / uredili Ivan Kuvačić i Gvozden Flego. Zagreb : Naprijed, 1988.
6. Lindi, L. I. The development of Sámi library service. // Nordic Public Libraries in the knowledge society. / uredila Jonna Holmgaard Larsen. Kopenhagen : Danish National Library Authority, 2006. str. 23-24.
7. Nordic Public Libraries 2.0. / urednica Jonna Holmgaard Larsen. Kopenhagen : Danish National Library Authority, 2010.
8. Kovačević, J. Narodna knjižnica : središte kulturnog i društvenog života. Zagreb : Naklada Ljevak, 2017.
9. Masar, M. Treći prostor Zadra. // Narodne knjižnice kao treći prostor : zbornik radova. / uredile Dunja Marija Gabriel i Jelica Leščić. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2015. str. 99 – 113.
10. Prakumthong, K. Modern Public Library Buildings and Their Functions: A Case Study of Three Public Libraries in The Netherlands : diplomski rad. Leiden University, 2014.
11. Prentice, A. Public libraries in the 21st century. Santa Barbara, Calif. : Libraries Unlimited, 2011.
12. Sabolović Krajina, D. Narodna knjižnica kao središte lokalne zajednice u suvremenog društvu : doktorski rad. Zagreb, 2016.

13. Sigurjónsson, Á. Recent system developments of public libraries in Iceland. // Nordic Public Libraries in the knowledge society. / uredila Jonna Holmgaard Larsen. Kopenhagen : Danish National Library Authority, 2006. str. 15-16.
14. Usherwood, B. Equity and excellence in the public library : why ignorance is not our heritage. Aldershot : Ashgate, 2007.
15. Velagić, Z. Povijesnost koncepcije knjižničnog trećeg prostora. // Narodne knjižnice kao treći prostor : zbornik radova. / uredile Dunja Marija Gabriel i Jelica Leščić. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2015. str. 29 – 43.
16. Vrednovanje djelatnosti narodnih knjižnica : zbornik radova / 10. savjetovanje za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj / urednice Dunja Marija Gabriel, Frida Bišćan. Zagreb : NSK, 2017.

Elektronički izvori

1. Anttiroiko, Ari-Veikko; R. Savolainen. New premises of public library strategies in the age of globalization. // Advances in Library Administration and Organization 25, (2007.). str. 61-81. // Dostupno na:
<https://www.emeraldinsight.com.p.vbz.ffzg.hr/doi/pdfplus/10.1016/S0732-0671%2807%2925003-5> (02.06.2019.)
2. Audunson, R. The public library as a meeting-place in a multicultural and digital context: The necessity of low-intensive meeting-places. // Journal of Documentation, Vol. 61, 3(2005.). str. 429-441. // Dostupno na:
<https://doi.org/10.1108/00220410510598562> (02.06.2019.)
3. Baze podataka. Knjižnica Filozofskog fakulteta u Zagrebu. // Dostupno na:
<http://knjiznica.ffzg.unizg.hr/baze> (31.05.2019.)
4. Belan Simić, A. Strateško planiranje i javnozagovaračke aktivnosti Knjižnica grada Zagreba. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 58, 1-2(2015). // Dostupno na:
<https://www.hkdrustvo.hr/vjesnik-bibliotekara-hrvatske/index.php/vbh/article/view/52/47> (02.06.2019.)
5. Chalcraft, T. Encyclopedia of Library and Information Sciences (3rd edition). // Reference Reviews, Vol. 25, 1(2011.). str. 9-11. Dostupno na:
<https://doi.org/10.1108/09504121111102976> (31.05.2019.)
6. Croatia Internet Users. Internet Live Stats. // Dostupno na:
<http://www.internetlivestats.com/internet-users/croatia/> (pristup: 05.04.2019.)

7. Dokk1 / schmidt hammer lassen architects. ArchDaily. 23.06.2015. // Dostupno na: <https://www.archdaily.com/644920/dokk1-schmidt-hammer-lassen-architects> (31.05.2019.)
8. Gradska knjižnica grada Zagreba – Paromlin. UPI-2M. // Dostupno na: <https://upi-2m.hr/gradska-knjiznica-paromlin/> (04.06.2019.)
9. Hrvati slobodno vrijeme najradije provode u društvu obitelji i prijatelja. Gorila. // <https://gorila.jutarnji.hr/vijestigorila/galerije/mozaik/hrvati-slobodno-vrijeme-najradije-provode-u-drustvu-obitelji-i-prijatelja/> (31.05.2019.)
10. Hrvatska enciklopedija. // Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=39762> (21.05.2019.)
11. Hrvatski centar za dječju knjigu – Misija i vizija. Knjižnice grada Zagreba. // Dostupno na: <http://www.kgz.hr/hr/knjiznice/hrvatski-centar-za-djecju-knjigu/misija-i-vizija/2916> (31.05.2019.)
12. Infographic: How Americans Spend Their Free Time. Visual Capitalist. // Dostupno na: <https://www.visualcapitalist.com/americans-spend-free-time-part-2/> (04.06.2019.)
13. Jochumsen, H.; C. H. Rasmussen, D. Skot-Hansen. The four spaces – a new model for the public library. *New Library World* 113, 11/12, (2012.). str. 586-597. // Dostupno na: <https://doi.org/10.1108/03074801211282948> (31.05.2019.)
14. Kasap, M.; T. Aparac Jelušić. Izazovi knjižnične arhitekture za mlade. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 60, 2-3(2017). // Dostupno na: <https://www.hkdrustvo.hr/vjesnik-bibliotekara-hrvatske/index.php/vbh/article/view/581> (04.06.2019.)
15. Katavić, I.; R. Vrana. Strateški planovi hrvatskih i inozemnih narodnih knjižnica: sličnosti i razlike. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 61, 1(2018). str. 287-320. // Dostupno na: <https://www.hkdrustvo.hr/vjesnik-bibliotekara-hrvatske/index.php/vbh/article/view/596> (04.06.2019.)
17. Kowalczyk, P. 37 modern libraries around the world. 03.08.2017. // Dostupno na: <https://ebookfriendly.com/modern-libraries/> (05.04.2019.)
18. Kwanya, T., C Stilwell, P. G. Underwood. Intelligent libraries and apomediators: Distinguishing between Library 3.0 and Library 2.0. // *Journal of Librarianship and Information Science, Journal of Librarianship and Information Science, Volume 45*

Issue 3, September 2013. str. 187–197.

Dostupno na: <https://journals.sagepub.com/toc/lisb/45/3> (31.05.2019.)

16. Lawson, K. G. Libraries in the USA as Traditional and Virtual Third Places Library Information Technology Services Publications. *New Library World*, 105(2004), str. 125-130. // Dostupno na: https://lib.dr.iastate.edu/libit_pubs/2 (04.06.2019.)
17. Paraschiv, P. How to use marketing in a library and make the most of it? – Interview with Kathy Dempsey. 09.08.2017. // Dostupno na: <https://princh.com/how-to-use-marketing-in-a-library-kathy-dempseyinterview/#.XPffMYgzbDe> (31.05.2019.)
18. Predstavljen ZaKi Book. Knjižnice Grada Zagreba. 24.05.2019. // Dostupno na: <http://www.kgz.hr/hr/novosti/posudite-e-knjigu-od-31-5-2019/53153> (31.05.2019.)
19. Ray, K. L. The Postmodern Library in an Age of Assessment. // ACRL 10th National Conference, "Crossing the Divide" (March 2001). str. 250-255. // Dostupno na: <http://www.ala.org/acrl/sites/ala.org.acrl/files/content/conferences/pdf/kray.pdf> (31.05.2019.)
20. Scandinavian Libraries: What are they doing differently? – Interview with Peter Alsbjer. Princh. // Dostupno na: <https://princh.com/scandinavian-libraries-what-are-they-doing-differently-interview-with-peter-alsbjer/#.XOsEQIgzBDe> (02.06.2019.)
21. Upisi i posudba. Knjižnice grada Zagreba. 26.9.2017. // Dostupno na: <http://www.kgz.hr/hr/informacije/upisi-i-posudba-196/196> (31.05.2019.)
22. Zagreb ima oko 400 beskućnika, 5000 ljudi živi u neadekvatnim uvjetima. Zagreb.info. 15. prosinca 2017. // Dostupno na: <https://www.zagreb.info/aktualno/zg/zagreb-ima-oko-400-beskucnika-5000-ljudi-zivi-u-neadekvatnim-uvjetima/166202> (31.05.2019.)
23. Vitori, V. Zastupljenost teme o arhitekturi, planiranju i izgradnji knjižnica u literaturi – nedostaje li nam priručnik?. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 55, 3-4(2012). // Dostupno na: <https://www.hkdrustvo.hr/vjesnik-bibliotekara-hrvatske/index.php/vbh/article/view/296/291> (04.06.2019.)

Prilozi

U prilogama se nalazi šest listova s idejnim rješenjem Studija UPI-2M za novu Gradsku knjižnicu Paromlin.⁵⁴

⁵⁴ Preuzeto sa: Gradska knjižnica grada Zagreba – Paromlin. UPI-2M. // Dostupno na: <https://upi-2m.hr/gradska-knjiznica-paromlin/> (04.06.2019.)

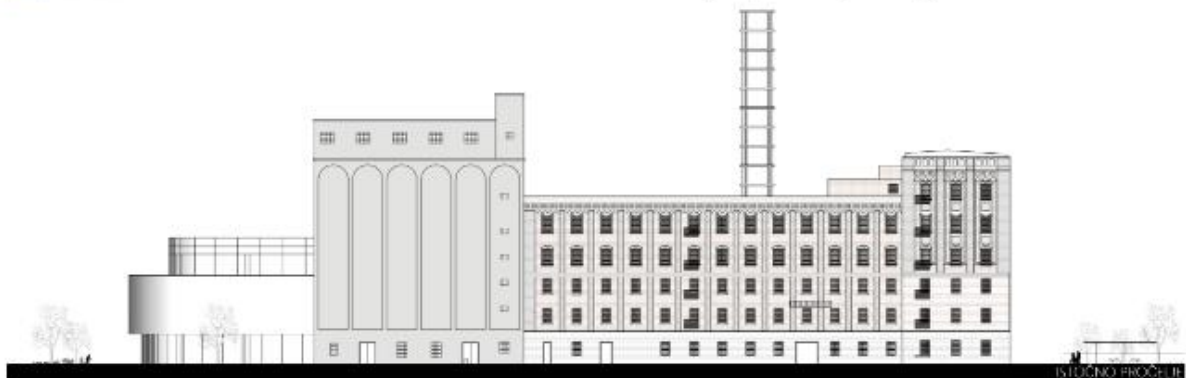

LIST 1

GRADSKA KNJIŽNICA - PAROMLIN

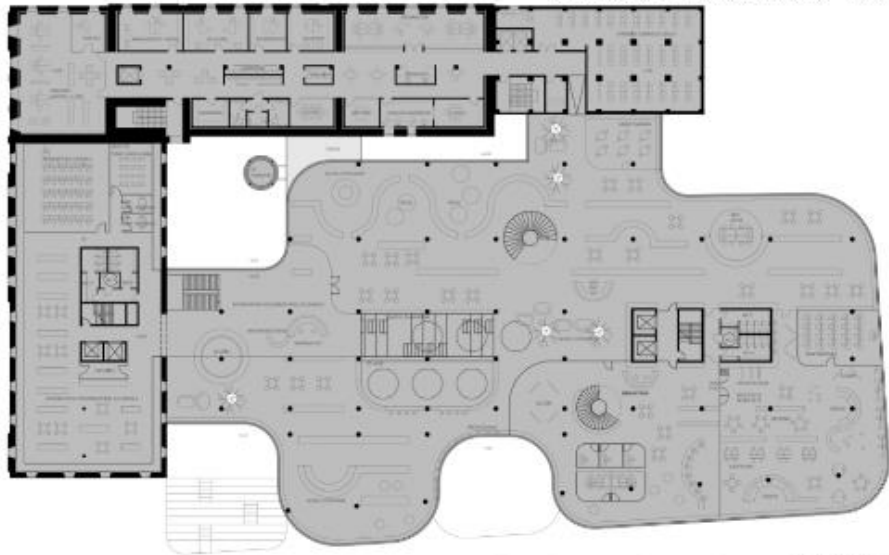
TLOCRT PRIZEMLJA M¹:200

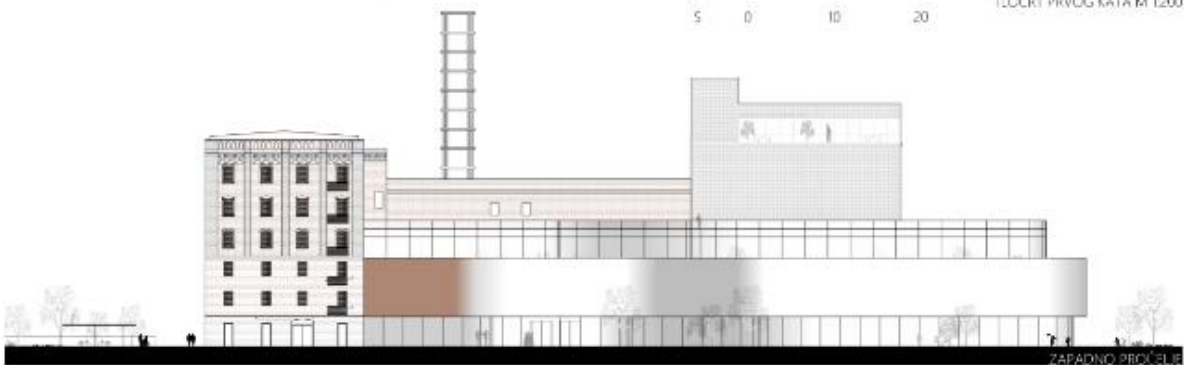

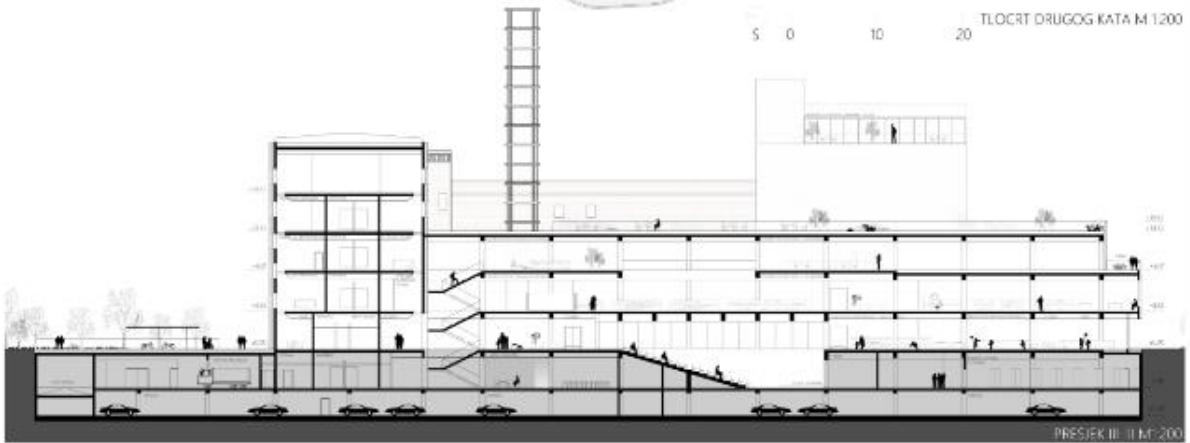
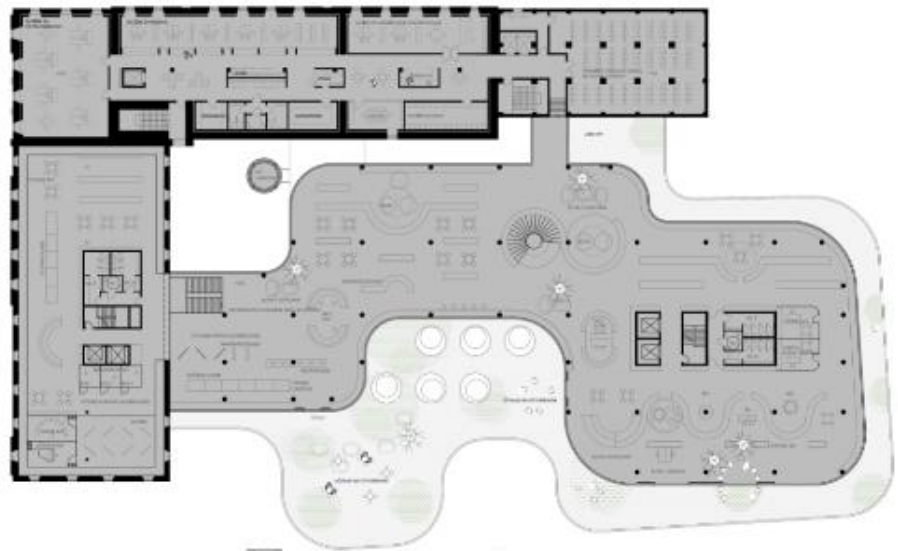
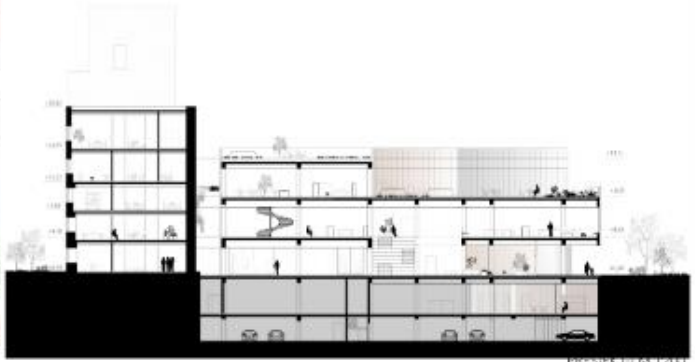
LIST 2

GRADSKA KNJIŽNICA - PAROMLIN

TLOCRT PRVOG KATA M 1200

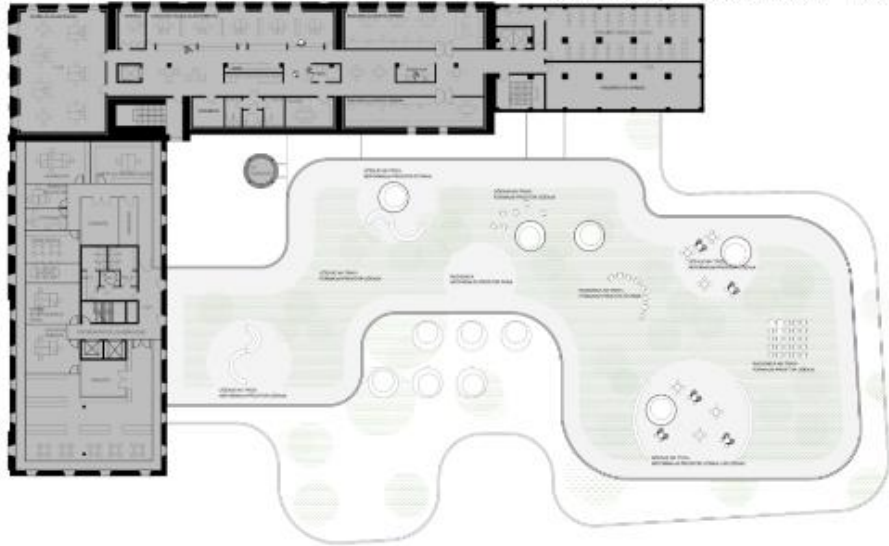

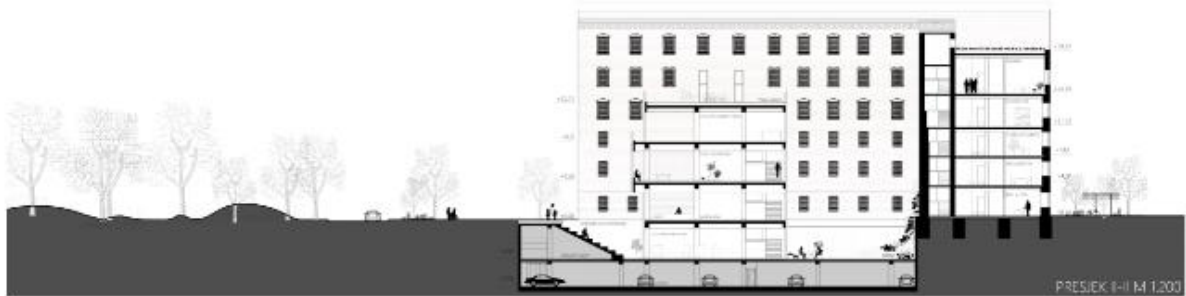

LIST 4

GRADSKA KNJIŽNICA - PAROMLIN

5 0 10 20 TLOCRT TREĆEG KATA M 1:200

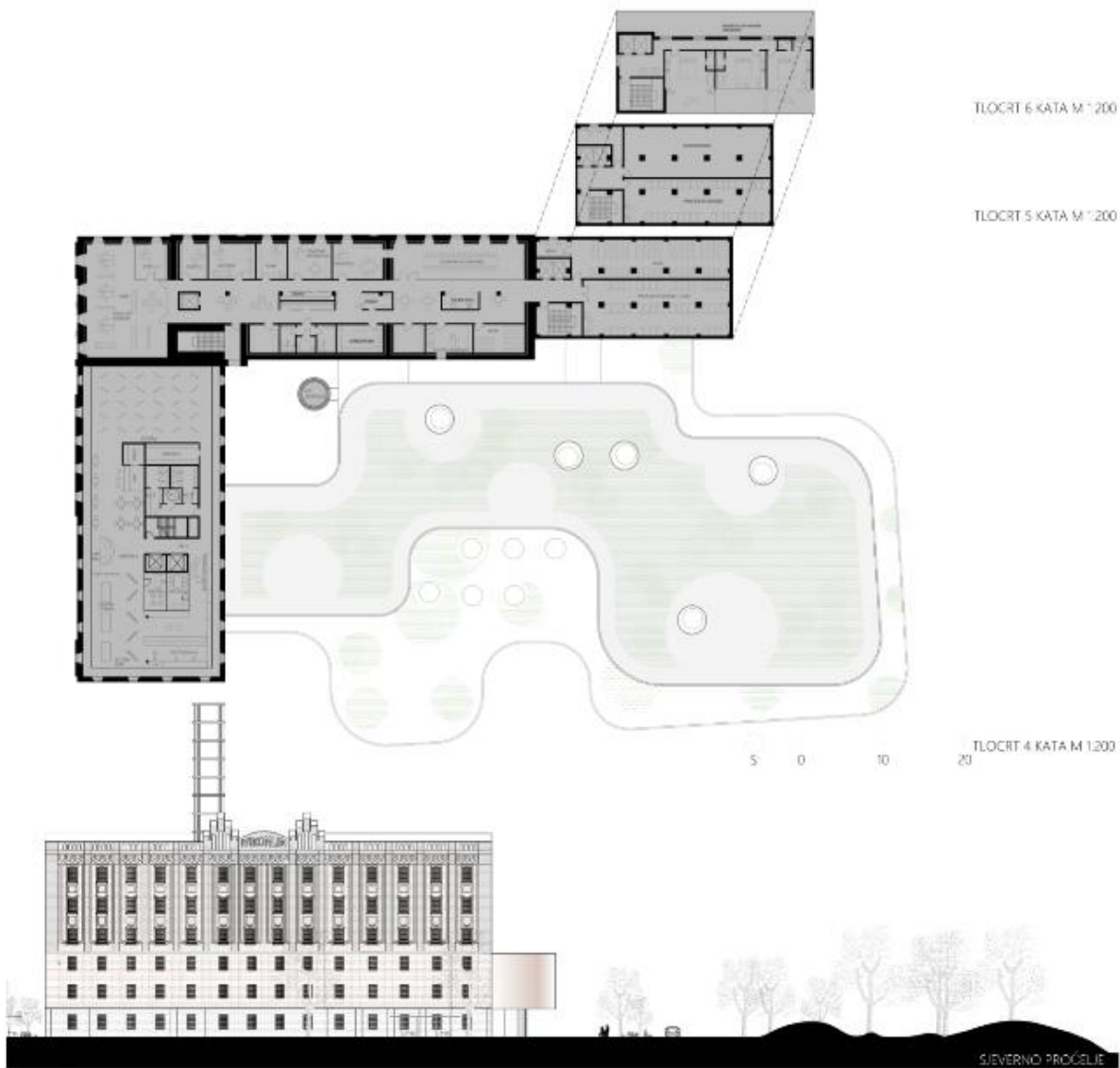

PRESJEK I-II M 1:200

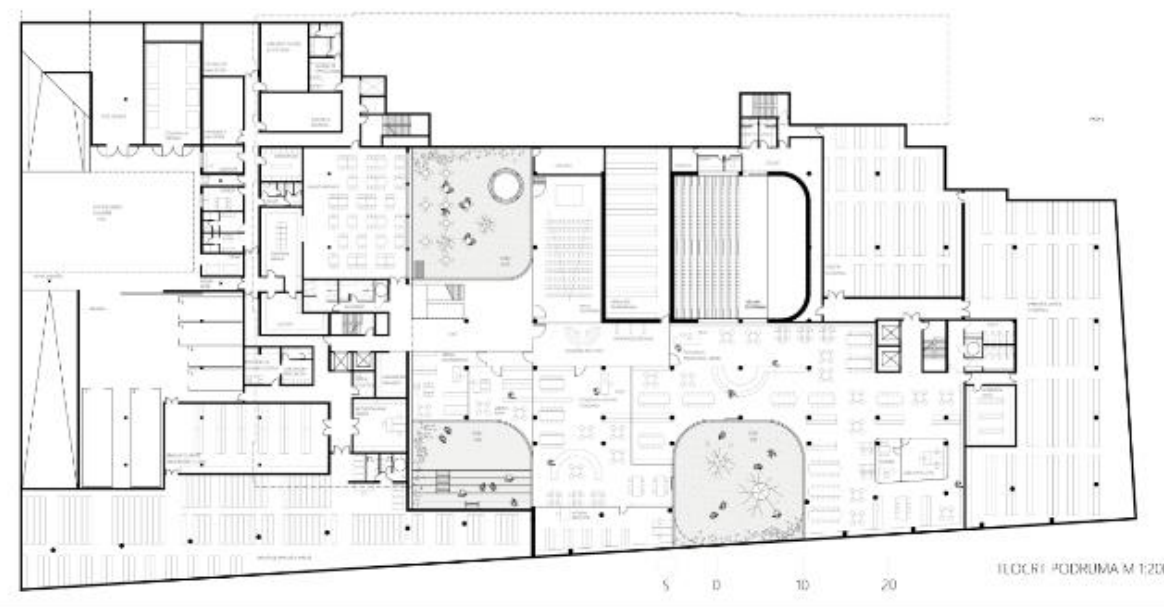
LIST 5

GRADSKA KNJIŽNICA - PAROMLIN

- A - NOVA ZGRADA GRADSKA KNJIŽNICA
- B - TERASNI PLOŠĆ
- C - MUZIČKI PRAKTIKUM
- D - PASTHOŠK

Sažetak

PRIMJENA KONCEPTA TREĆEG PROSTORA NA NARODNE KNJIŽNICE: PRIMJER PROJEKTA ZA NOVU GRADSKU KNJIŽNICU GRADA ZAGREBA „PAROMLIN“

Potreba za prilagodbom aktualnom digitalnom dobu dovela je hrvatske narodne knjižnice pred iskušenje hoće li i dalje uspjeti opstati pod etiketom neophodne, društveno korisne i kvalitetne informacijske ustanove. S obzirom na to da je većina traženih informacija u današnje doba građanima dostupna putem interneta bez posredovanja knjižnične usluge, sve manje građana odlazi u knjižnicu s ciljem pronalaska informacija. Knjižnice postaju mjesta okupljanja i interakcije lokalne zajednice. Teorija trećeg prostora odnosi se na dizajn javnog prostora s ciljem promicanja demokratskih procesa u društvu. Na temelju raspoložive literature koja se tiče trećeg prostora u narodnom knjižničarstvu analizirali smo projektno rješenje za novu Gradsku knjižnicu grada Zagreba „Paromlin“ koja bi trebala biti izgrađena do 2025. godine. Možemo reći da projekt Paromlin, pokrenut u sklopu strateškog razvoja grada Zagreba do 2020. godine i u suradnji s Knjižnicama Grada Zagreba, ispunjava sve prostorne i sadržajne preduvjete koji su nužni za to da narodna knjižnica u gradskoj mreži bude prepoznata kao prostor demokracije, multikulturalnosti i socijalne inkluzije na najvišoj razini.

Ključne riječi: narodne knjižnice, suvremeno knjižničarstvo, treći prostor, Knjižnice grada Zagreba, Paromlin

Abstract

THE APPLICATION OF THE THIRD SPACE CONCEPT TO PUBLIC LIBRARIES: A CASE STUDY OF THE PROJECT PROPOSAL FOR THE NEW ZAGREB CITY LIBRARY “PAROMLIN”

The need for adjustment to the ongoing digital age has brought Croatian public libraries to the test of whether they would succeed in keeping the reputation of indispensable, socially beneficial and high-quality information institutions. Considering the fact that the majority of information is nowadays available on the Internet, fewer citizens have been visiting library in order to collect information. Public libraries are becoming places of gathering and interaction between the members of the local communities. This thesis analyzes the project for the new City Library “Paromlin” based on the available literature concerning the theory of the third space. The idea was presented within the City of Zagreb Development Strategy for the period leading up to 2020 and it is expected that the building should be built by 2025 in collaboration with Zagreb City Libraries. We could conclude that the project meets all spatial and content-related requirements, which a public library in a city network requires in order to be recognized as a place of democracy, multiculturalism and social inclusion at their highest level.

Key words: public libraries, contemporary librarianship, third space, Zagreb City Libraries, Paromlin